

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Министерство на финансите

ISSN 2367-5012

2017

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ

годишен обзор

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ

годишен обзор / 2017 г.

Информацията в това издание може да се ползва без специално разрешение, но с изричното позоваване на източника.

Публикуваните оценки и коментари не следва да се считат за препоръка за вземане на определени инвестиционни решения.

ISSN 2367-5012

© Министерство на финансите, 2018 г.
Дирекция "Икономическа и финансова политика"

София 1000, ул. "Г. С. Раковски" 102
<http://www.minfin.bg/bg/page/870>
e-mail: secretary.evp@minfin.bg

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод	5
Външна среда	6
Икономическо развитие на търговските партньори	6
Международни цени и валутен курс	7
Вътрешно търсене	9
Потребление	9
Инвестиции	12
Предлагане	16
Услуги	17
Промишленост	24
Строителство	26
Селско стопанство	29
Предлагане на труд	34
Инфлация	39
Външна позиция и конкурентоспособност	41
Текуща сметка и конкурентност на износа	42
Финансови потоци и задлъжнялост	48
Фискален сектор	50
Банкова система	53

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

БВД	Брутен външен дълг
БВП	Брутен вътрешен продукт
БДС	Брутна добавена стойност
БНБ	Българска народна банка
ДДС	Данък добавена стойност
ЕК	Европейска комисия
ЕС	Европейски съюз
ЕЦБ	Европейска централна банка
КН	Компенсация на наетите
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МИП	Международна инвестиционна позиция
МФ	Министерство на финансите
НОИ	Национален осигурителен институт
НСИ	Национален статистически институт
НТООД	Нетърговски организации, обслужващи домакинствата
НФП	Нефинансово предприятие
пр.п.	процентен пункт
ПЧИ	Преки чуждестранни инвестиции
РЕВК	Реален ефективен валутен курс
РТЕП	Разходи за труд на единица продукция
СБ	Световна банка
СНС	Система за национални сметки
СПС	Стандарт на покупателна способност
ХИПЦ	Хармонизиран индекс на потребителските цени

Увод

През 2017 г. икономическият растеж в България бе 3.6%, с което се продължи започналата от 2015 г. тенденция на сравнително високи темпове на нарастване на реалния БВП, спрямо периода непосредствено след кризата, когато темповете бяха близки до средното за ЕС 28 и по този начин процесът на реална конвергенция бе спрял в периода 2010–2014 г.

Външната и вътрешната среда бяха благоприятни за икономическото развитие. През 2017 г. световният икономически растеж се ускори. Същото важи и за икономическото развитие на ЕС и еврозоната, чиито темпове бяха по-високи от очакванията. Външната среда определи благоприятни условия за българския износ през годината. Доверието на потребителите и на бизнеса в България продължиха своята възходяща тенденция и подкрепиха вътрешното търсене.

Потреблението на домакинствата се ускори през 2017 г. То бе движено от продължаващото подобрене в очакванията на потребителите, нарастването на доходите и заетостта, по-високото търсене на кредити в среда на ниски лихвени проценти и по-активно предлагане на кредитен ресурс от страна на банките. Инвестициите в основен капитал отбелязаха най-високия растеж от 2008 г. насам, който бе формиран от инвестициите на частния сектор. Кредитът за частния сектор се ускори, в синхрон с подобряващата се икономическа среда и очаквания, нарастването на съвкупното търсене и положителните развития на пазара на труда.

От страна на предлагането, услугите бяха секторът, който допринесе в най-голяма степен за ускоряването на брутната добавена стойност в икономиката. Строителството имаше сравнително висок растеж на БДС, след отчетения спад от предходната година, като инвестициите в основен капитал, включително и чуждестранните инвестиции, благоприятстваха за преустановяване на негативната тенденция при заетостта в този сектор.

И през 2017 г. външната позиция на България остана стабилна. По текущата и капиталовата сметки бяха отчетени нетни входящи потоци, които се отразиха и в съществено подобрене на индикаторите за външна задлъжнялост. Дяловете на българския износ в световния внос и във вноса в рамките на ЕС продължиха да се повишават, а тенденциите в развитието на реалния ефективен валутен курс показаха, че ценовата конкурентоспособност се е запазила стабилна. От средата на 2017 г. България се превърна в нетен кредитор на останалия свят, в резултат на спада на брутния външен дълг и най-вече на нарастването на брутните външни активи.

Банковата система запази високи нива на ликвидност и адекватна капиталовата позиция. Динамиката общо на банковите активи се запази възходяща през годината. Действията на банките по подобряване на качеството на активите и намалението на кредитния риск допринесоха за намаляването на необслужваните кредити. Тенденцията на нарастване на привлечените средства в банковата система беше характерна и през 2017 г., като депозитите на резиденти – нефинансови предприятия и домакинства продължиха да заемат преобладаващ дял.

За втора по ред година бюджетният баланс бе на излишък. Той бе в резултат, от една страна, от съществения растеж на бюджетните постъпления, свързан едновременно с положителната динамика на макроикономическите индикатори и повишената събираемост. От друга страна, не бяха реализирани някои включени в разчета за годината инвестиционни разходи, което позволи прилагането на разходни политики за повишаване на доходите на някои целеви групи.

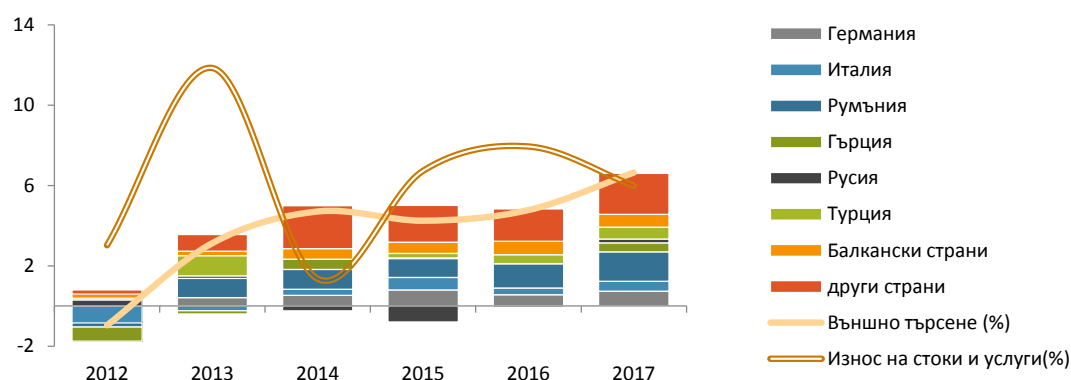
Външна среда

ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА ТЪРГОВСКИТЕ ПАРТНЬОРИ

През 2017 г. световният икономически растеж се ускори до 3.8% подкрепен от възстановяването на инвестиционната активност, търговията и промишленото производство, съчетани с нарастващо доверие на бизнеса и потребителите. Положителната динамика се наблюдаваше в повечето развити и развиващи се страни.

Сред основните търговски партньори на България, в Европейския съюз и еврозоната икономическият растеж надвиши очакванията, като се ускори спрямо 2016 г. и достигна съответно 2.4% и 2.3%. Високият растеж на БВП стимулира и нарастването на вноса в Общността. Съществен принос за нарастването на външното търсене за България имаше вносът на стоки и услуги на Румъния, който се увеличи с 11.3% през 2017 г., докато БВП на страната нарасна с 6.9%. Общият внос на Германия се увеличи с 5.2% през последната година, движен от частното потребление. Икономическият растеж на Гърция надмина 1% за първи път след 2007 г., а силната инвестиционна активност, която имаше основен принос за динамиката, се отрази и в нарастване на вноса със 7.2%. Растежът на БВП в Италия остана под средния за ЕС, но също се наблюдаваше ускорение на вноса, подпомогнато от нарастването на инвестициите през годината.

Граф. 1: Външно търсене (приноси по държави, пр.п.) и износ (%)

Източник: Евростат, НСИ, собствени изчисления

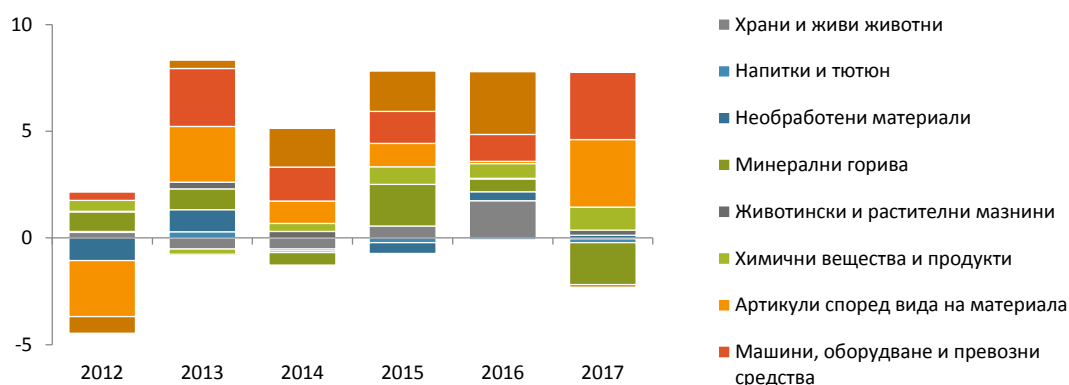
Въпреки че икономическият растеж в страните от Западните Балкани се забави, и при тях бе отчетено ускорение на вноса, продиктувано от нарастване на вътрешното търсене. Това предопредели и положителния принос на групата в подобрението на индикатора за външното¹ търсене на България. Силното нарастване на БВП на Турция (7.4%)

¹ Индикаторът за външно търсене е изчислен като претеглена средна аритметична величина между реалните растежи на вноса на стоки и услуги на основните търговски партньори на България и дела им в

отрази положителния принос на всички разходни компоненти – потребление, инвестиции и нетен износ. Вносът в страната нарасна с 10.3%.

Външната среда определи благоприятни условия за българския износ през 2017 г. И двата индикатора за търсене от основни партньори на страната, изчислени на база растеж на БВП и на внос, показаха възходяща динамика. Същевременно, растежът на българския износ на стоки и услуги се забави до 4.1% при 7.9% през 2016 г. Забавянето на годишния темп на нарастване бе повлияно от високия растеж регистриран през 2016 г. и, съответно, постигнатата висока база. Стоковата разбивка показва, че в по-голяма част от групите за износ се наблюдава ускорение, но ръстът е ограничен основно от спад при минералните горива и в много по-малка степен при разнообразните готови продукти (вкл. облекла, прецизни и оптични уреди и апарати, мебели и др.).

Граф. 2: Приноси на основни стокосни групи в изменението на износа (пр.п.)

Източник: НСИ, собствени изчисления

МЕЖДУНАРОДНИ ЦЕНИ И ВАЛУТЕН КУРС

През 2017 г. се наблюдаваше съществено нарастване на цените на основни суровини търгувани на международните пазари. Водещо бе нарастването при минералните горива и металите. Лекото обезценяване на долара спрямо еврото и респективно лева през 2017 г., ограничи в минимална степен влиянието на външните фактори на инфлация в България.

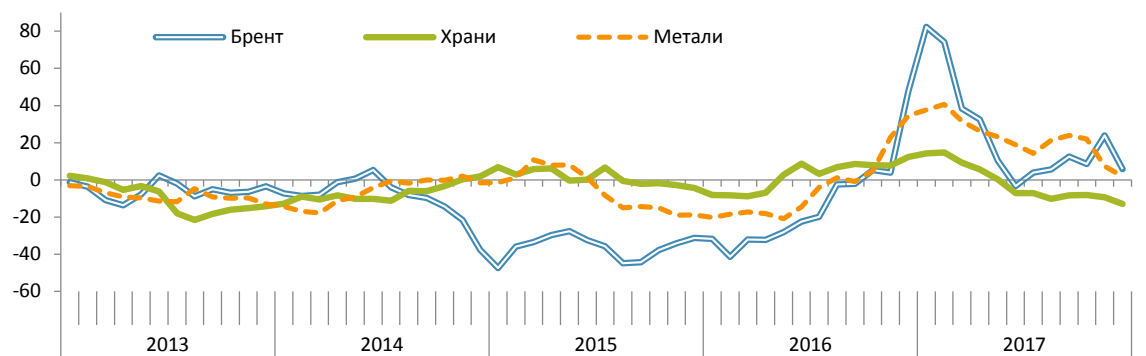
През ноември 2016 г. страните от ОПЕК взеха решение за ограничаване добива на нефт с 1.2 млн. барела на ден, като единствено Либия, Нигерия и Иран бяха освободени от споразумението поради икономически затруднения. Постигнатото средно ограничение на добива през 2017 г. бе повече от договореното – 1.4 млн. барела на ден. Същевременно, страните извън ОПЕК също планираха свиване на производството с общо 0.56 млн. барела на ден и реално постигнаха съкращение от 75-80% от договореното. Общият ефект от ограничаването на добива достигна почти 2% от световното производство и въпреки че това не е значителна част, тя бе достатъчна за да промени баланса между търсенето и предлагането на нефт за първи път от първото тримесечие на 2014 г. и да има по-съществено въздействие върху динамиката на цените. През годината суровият нефт тип Брент се търгуваше средно за 53.1 долара/барел, което бе увеличение от 23.5% спрямо 2016 г.

българския износ. Индикаторът покрива почти 80% от износа на страната, като обхваща всички държави членки на ЕС и около 35% от износа към трети страни.

Общият индекс на цените на метали и минерали, публикуван от Световната банка, показва нарастване от 24.2% през 2017 г. Проблеми с добива на мед в началото на 2017 г. и притеснения за предлагането, породени от обявяването на забрана за вноса на медна скрап в Китай и спад в запасите, оказаха натиск към покачване на цената на метала през годината (26.7%). Двущифрено нарастване на цените бе отчетено и при желязната руда (22.8%), докато цените на благородните метали останаха почти без промяна (растеж от 0.4%).

Цените на неенергийните стоки се покачиха с 5.2%, но при храните не бе отчетена съществена промяна спрямо 2016 г. Добрите реколти в световен план на пшеница и царевица предопределиха и минималните изменения в цените на международните пазари на двете водещи за българския износ житни култури.

Граф.3: Международни цени на основни суровини в евро (изменение в %, спрямо съответния месец на предходната година)

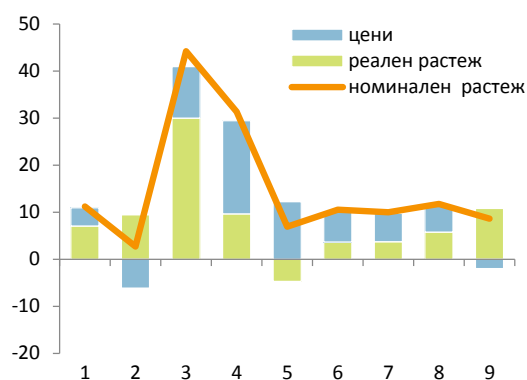
Източник: СБ, МФ

Покачването на цените на стоките в глобален план се отразиха в по-висока инфлация и в България. Същевременно различната ценова динамика по стокови групи предопредели по-бързото нарастване на дефлатора на вноса спрямо износа и формирането на отрицателни условия на търговия. Нарастването на цените бе обвързано с по-високи номинални растежи на външната търговия.

Граф. 4: Принос на количествата и цените за динамиката на износа по стокови групи

Граф. 5: Принос на количествата и цените за динамиката на вноса по стокови групи

Легенда: 1 - Храни и живи животни; 2- Напитки и тютюн; 3 – Суровини; 4 - Минерални горива; 5 - Животински и растителни мазнини; 6 - Химични вещества и продукти; 7 - Артикули, според вида на материала; 8 - Машини, оборудване и превозни средства; 9 - Готови продукти

Източник: НСИ, собствени изчисления

Единната европейска валута (респективно лева) поскъпна общо с 13.8% спрямо щатския долар в края на 2017 г. под влияние най-вече на политически, както и на макроикономически фактори. Натиск върху долара оказаха фактори, свързани с новия американски президент – несигурността около способността на администрацията му да реализира програмата му за данъчна и здравна реформи и за стимулиране на икономиката, а също и изказвания по отношение на валутния курс и по геополитически теми. Незадоволителните макроикономически данни за икономиката на САЩ за първото полугодие също имаха негативен ефект върху стойността на щатската валута и породиха съмнения, че Федералният резерв ще забави темпа на нормализация на паричната си политика. В подкрепа на еврото поддържаха все по-благоприятното развитие на икономиката на еврозоната, както и победата на Емануел Макрон на президентските избори във Франция, което разсея опасенията за бъдещето на единната валута.

Паричната политика от страна на двете най-влиятелни централни банки в света (Федералният резерв на САЩ и Европейската централна банка) оказва влияние върху динамиката на валутния курс по-скоро от гледна точка на очакванията на пазарните участници и тълкуването им на комуникацията на централните банки. Фед продължи с нормализацията на паричната си политика и реализира четири повишения на референтния си лихвен процент. От своя страна, ЕЦБ остави лихвите си без промяна. Единствената новост беше обявеното през октомври съкращаване на програмата за изкупуване на активи в сила от началото на 2018 г. от 60 на 30 млрд. евро.

Въпреки повишението си на годишна база в края на 2017 г., еврото поскъпна едва с 2.1% средногодишно и не успя да компенсира значителното средногодишно поскъпване на суровия петрол.

Вътрешно търсене

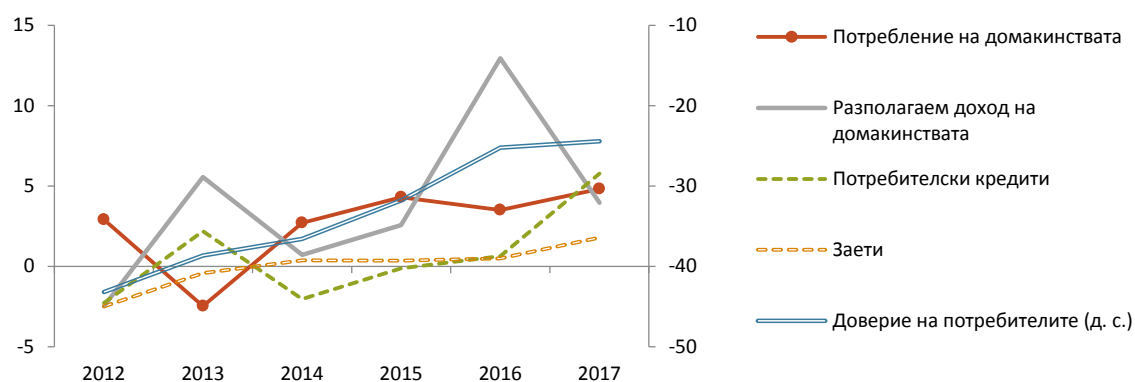
През 2017 г. икономиката на България продължи да се развива в благоприятна вътрешна и динамична външна среда. Брутният вътрешен продукт нарасна в реално изражение с 3.6%. За разлика от 2016 г., когато растежът на БВП беше по-балансиран, през 2017 г. положителната динамика на индикатора се определяше изцяло от вътрешното търсене, докато нетният износ имаше отрицателен принос. Положителният принос на вътрешното търсене бе формиран най-вече от частното потребление и инвестиции. Приносът на публичния сектор към икономическия растеж бе неутрален, тъй като намалението на публичните капиталови разходи бе компенсирано от увеличение на правителственото потребление. В номинално изражение БВП нарасна с 4.8% и достигна 98,6 млрд. лв.

ПОТРЕБЛЕНИЕ

През 2017 г. растежът на потреблението на домакинствата се ускори спрямо 2016 г. и достигна 4.8%. То бе подкрепено от продължаващото подобрене на индикатора за доверие на потребителите, нарастването на доходите и заетостта, по-високото търсене на кредити в среда на ниски лихвени проценти и по-активно предлагане на кредитен ресурс от страна на банките.

Доверието на потребителите през 2017 г. достигна пред кризисните нива от 2007 г. Съществена част от повишението на индикатора се дължеше на очакванията за намаление на безработицата. През 2017 г. коефициентът на безработица запази тенденцията си на намаление и достигна 6.2%², което бе най-ниската стойност на показателя от 2009 г. насам. В същото време през 2017 г. се наблюдаваше активирано участие в работната сила. В резултат от увеличеното търсене на труд и нарастващите доходи, коефициентът на икономическа активност на населението в трудоспособна възраст достигна ниво от 71.3%, което бе исторически най-високата стойност за целия период на провеждане на наблюденията на работната сила. Намалението на безработните, заедно с повишеното предлагане на труд, допринесе за съществено нарастване на заетостта в страната. Броят на заетите (ЕСС 2010) отбеляза най-високия си темп на нарастване от 1.8% в периода на след кризисното възстановяване на заетостта, при среден растеж от 0.4% през 2014-2016 г. Благоприятното развитие се осъществи с широка подкрепа от страна на всички икономически сектори.

Граф. 6: Фактори, оказващи влияние върху потреблението на домакинствата (% баланс)

Източник: НСИ, собствени изчисления

През 2017 г. се наблюдаваше ускорена динамика при кредита за домакинства като потребителските кредити, към края на декември, регистрираха нарастване от 5.8% при 0.6% година по-рано. При потребителските кредити, в матуриретенната структура основна част от увеличението се дължеше на по-дългосрочните кредити над 5 години и тази динамика бе в съответствие с нарастването на потреблението на дълготрайни стоки. В същото време, част от потребителските разходи са били финансирани и със спестявания предвид тенденцията на леко забавяне на растежа на депозитите на домакинствата. Той достигна 5.4% в края на 2017 г. при 6.6% в декември 2016 г.³

Растежът на реалния располагаем доход на домакинствата⁴ се забави спрямо 2016 г. и достигна 3.9%. За тази динамика допринесоха няколко фактора. От една страна през 2017 г. бе регистрирано увеличение на дефлатора на частното потребление от 1.1%. В същото време, номиналното нарастване на располагаемия доход се забави до 5.1%. Това забавяне се дължеше основно на компонента смесен доход (доход от самостоятелна

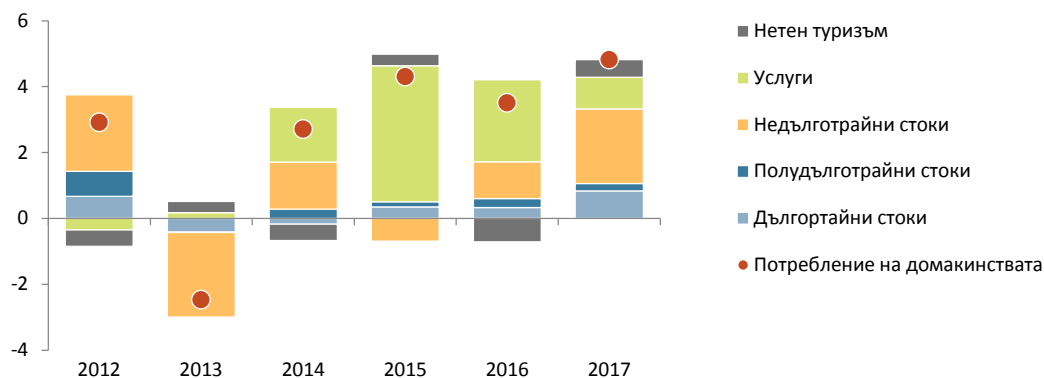
² По данни на НСИ

³ По данни от Парична статистика на БНБ, Секторна месечна отчетност на други ПФИ – пасиви, <http://bnb.bg/Statistics/StMonetaryInterestRate/StMonetarySurvey/index.htm>

⁴ Располагаемият доход на домакинствата представлява сума от компенсация на наетите, смесен доход, получени трансфери (пенсии, помощи, доход от чужбина), като са извадени текущите данъци върху дохода и имуществото и платените осигурителни вноски. Располагаемият доход на домакинствата по постоянни цени е получен от този по текущи цени, коригиран с дефлатора на частното потребление.

заетост)⁵, който отчете растеж от над 30% през 2016 г. след 4 години спад. Отрицателен ефект върху разполагаемия доход имаше и увеличението на осигурителната тежест (с 1 пр.п. за фонд „Пенсии“).

Граф. 7: Приноси към реалния растеж на потреблението на домакинствата* (пр.п.)

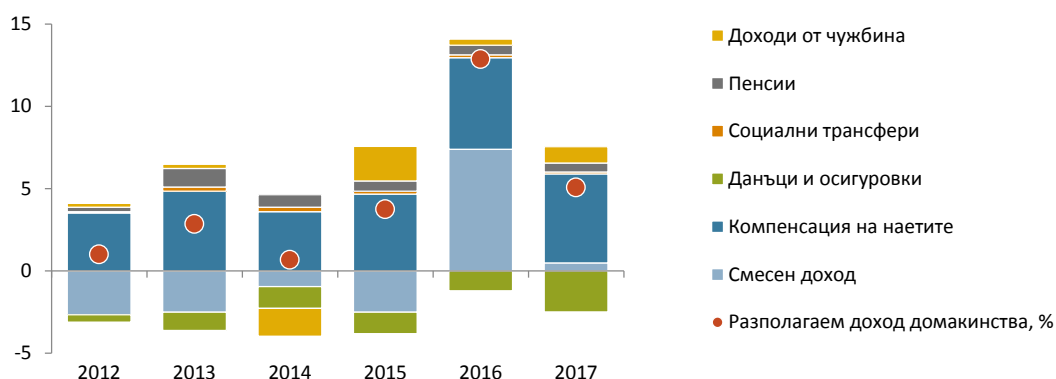

*Нетният туризъм представлява разликата между разходи на резиденти в чужбина и на нерезиденти в страната

Източник: Евростат

През 2017 г. номиналният растеж на компенсацията на един нает достигна 7.5% при 5.8% за 2016 г. Тази динамика се обуславяше от повишението на добавената стойност, нарастването на потребителските цени в страната, както и търсенето на работна сила с висока квалификация. Влияние оказаха и промените, свързани с увеличението на заплатите в приоритетни области на публичния сектор и на минималната работна заплата (9.5%). Водещо значение за нарастването на доходите през 2017 г. имаше частният сектор, където средната работна заплата⁶ се повиши с 12.7%. Динамиката на показателя в общественения сектор се ускори до 9.2%, а нарастването на доходите от труд общо в икономиката бе 11.8%. В условията на умерено нарастване на цените в страната, покупателната способност на средната работна заплата продължи да се увеличава, като реалният ѝ темп на растеж, дефлиран с ХИПЦ, се ускори до 10.5% при 9.5% за 2016 г.

Граф. 8: Приноси към номиналния растеж на разполагаемия доход на домакинствата (пр.п.)

Източник: НСИ, БНБ, МФ, собствени изчисления

През 2017 г. разходите за пенсии и други социални трансфери продължиха да нарастват, но с малко по-бавен темп в сравнение с 2016 г. По отношение на пенсиите освен осъвре-

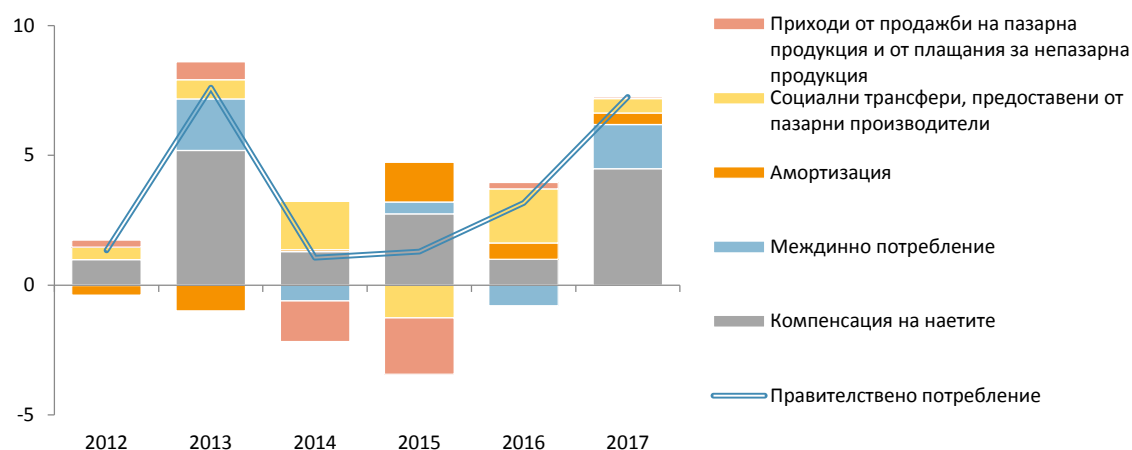
⁵ Все още не са публикувани отчетни числа за смесен доход на домакинствата за 2017 г. Направените изчисления се базират на допускане за запазване на дела от 2016 г. на смесения доход в общата позиция от сметка Формиране на дохода брутен опериращ излишък/смесен доход.

⁶ По предварителни данни от годишната статистика на заетостта и разходите за труд.

меняването с 2.4% от 1 юли бе осъществено и повишение на минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст на две стъпки – от 1 юли и от 1 октомври 2017 г.

Потреблението от страна на правителството също се увеличи и допринесе с 0.5 пр.п. за реалния растеж на БВП през годината. Индивидуалното правителствено потребление нарасна с 2.5%, а колективното с 4%. В номинално изражение растежът на индивидуалното потребление достигна 6.1% и това се свързва с повишението на разходите от страна на правителството за издръжка и заплати. Най-съществен елемент от нарастването на заплащането на заетите в бюджетния сектор бяха увеличените от 1 септември 2017 г. възнаграждения на педагогическия персонал в средните училища.

Граф. 9: Правителствено потребление – номинално изменение и приноси по компоненти (% пр.п.)

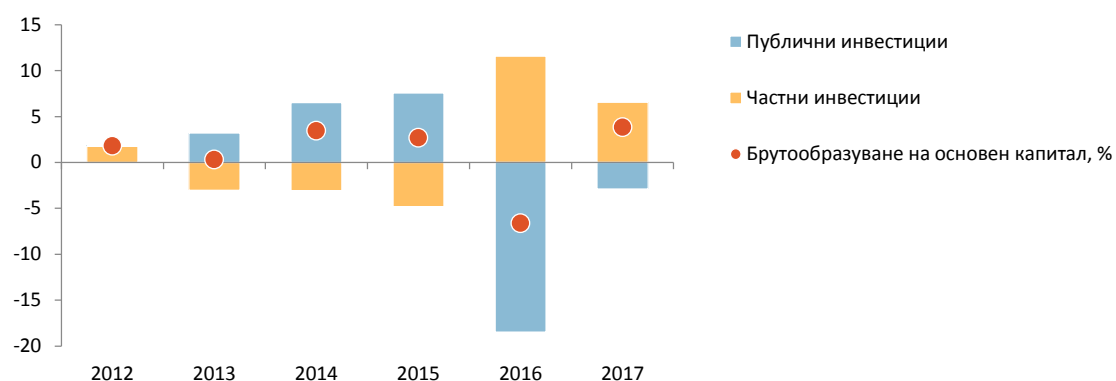

Източник: Евростат

ИНВЕСТИЦИИ

Инвестициите в основен капитал през 2017 г. нараснаха с 3.8%. Това бе най-високият растеж от 2008 г. насам и бе формиран от инвестициите на частния сектор⁷.

Граф. 10: Инвестиции в основен капитал и приноси по компоненти (пр.п.)

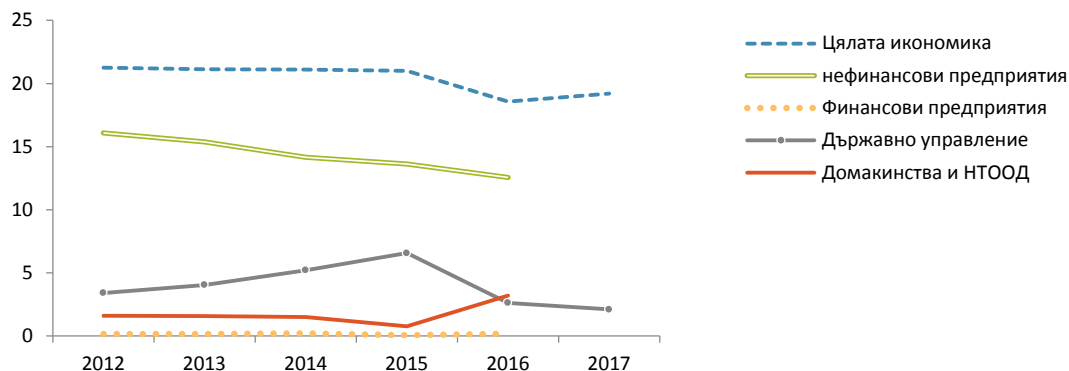
Източник: НСИ, собствени изчисления

През 2016 г. нарастването на частните инвестиции бе формирано основно от инвестиционните разходи на сектор Домакинства, за което допринесе Националната програма за енергийна ефективност на многофамилни жилищни сгради. Кредитите отпуснати по тази

⁷ Частните инвестиции се получават като разлика между инвестициите за цялата икономика и тези за сектор Държавно управление.

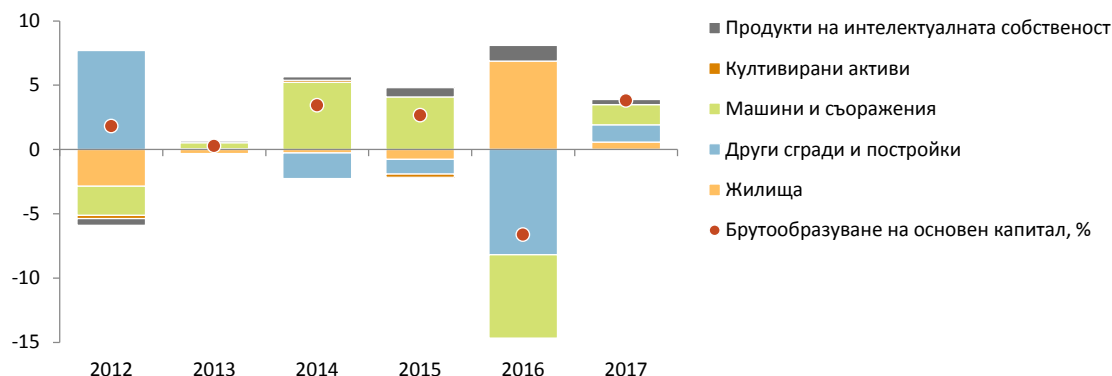
програма доведеха до нарастване на категорията „други кредити“ на сектор „Домакинства и НТООД“. За 2017 г. все още не е публикувана разбивка на инвестициите по институционални сектори, но съдейки от инвестициите по вид, през годината би трябвало да има увеличаване на инвестиционната активност от страна на нефинансовите предприятия. Регистрирано е увеличение на инвестициите в други сгради и постройки и за машини и съоръжения.

Граф. 11: Брутообразуване на основен капитал по институционални сектори (% от БВП)

Източник: Евростат

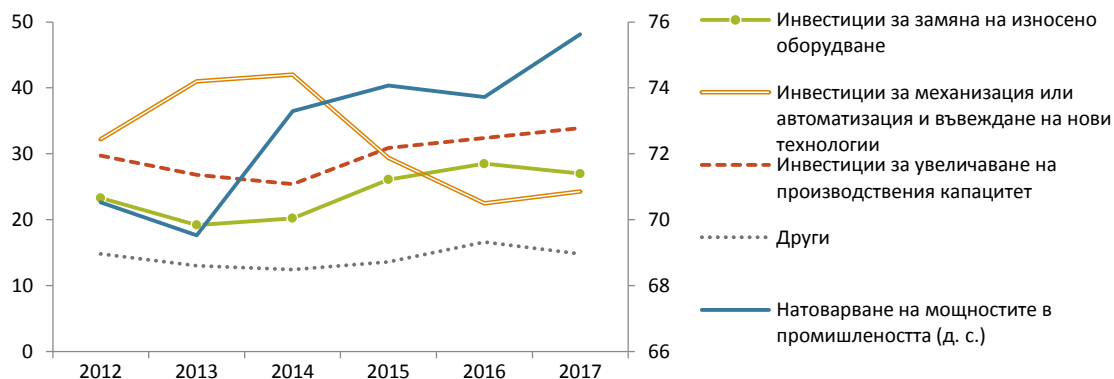
Граф. 12: Брутообразуване на основен капитал по вид (пр.п.)

Източник: Евростат

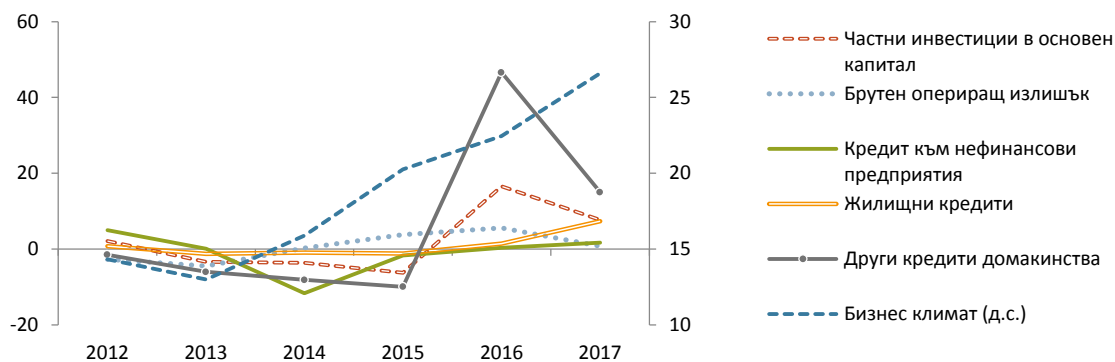
Повишаването на натоварването на мощностите в промишлеността през 2017 г. доведе до нарастване на дела на инвестициите за увеличаване на производствения капацитет и за механизация и автоматизация. Тези инвестиции най-вероятно са финансирани с кредити.

Граф. 13: Инвестиционни анкети в промишлеността (%)

Източник: НСИ, Евростат

Граф. 14: Фактори, оказващи влияние върху инвестициите (%)

Източник: НСИ, БНБ, собствени изчисления

През 2017 г. кредитът за частния сектор се ускори, в синхрон с подобряващата се икономическа среда и очаквания, нарастването на съвкупното търсене и положителните развития на пазара на труда. В края на декември 2017 г. годишното нарастване на кредита за частния сектор възлезе на 4.7% при 1.5% година по-рано. Ускорението бе по-високо при кредита за домакинствата, който нарасна с 6% при 2% в края на 2016 г. Положителен принос за възходящата му динамика имаха всички основни компоненти: жилищните и потребителските кредити, също и „другите“ кредити, които отразяваха отпускането на средствата по Националната програма за енергийна ефективност на многофамилни жилищни сгради.

Повишеното кредитиране през годината бе движено, както от по-високо търсене от страна на икономическите агенти, така и от завишено предлагане от страна на банките поради високата ликвидност, търсене на по-голям лихвен доход и конкуренцията в сектора. По-високо търсене на кредитен ресурс през годината се наблюдаваше, както при нефинансовите предприятия, така и при домакинствата. Според данни на БНБ от регулярната тримесечна анкета за кредитната активност на банките, водещи фактори при търсенето на кредит от страна на компаниите са били: необходимостта от оборотни средства и рефинансиране, инвестиционни решения, ниските нива на лихвените проценти⁸. Определящи за търсенето на потребителски кредити, според проведените от БНБ анкети на търговските банки, освен по-ниските лихвени проценти, са били и положителните очаквания на домакинствата за макроикономическата среда и намеренията им за покупка на стоки за дълготрайна употреба. Според анкетите на БНБ, за завишеното търсене на жилищни кредити са повлияли възходящата динамика на цените на пазара на жилища и очакванията за продължаващо положително развитие.

Кредитът за нефинансовите предприятия се възстановяваше по-бавно, тъй като влияние оказваха продължаващите действия на банките по подобряване на техните баланси, чрез продажби на кредити, отписвания, намаление на лошите и реструктурирани кредити. Към края на 2017 г. нарастването му беше 1.6% на годишна база при 0.1% за 2016 г.⁹

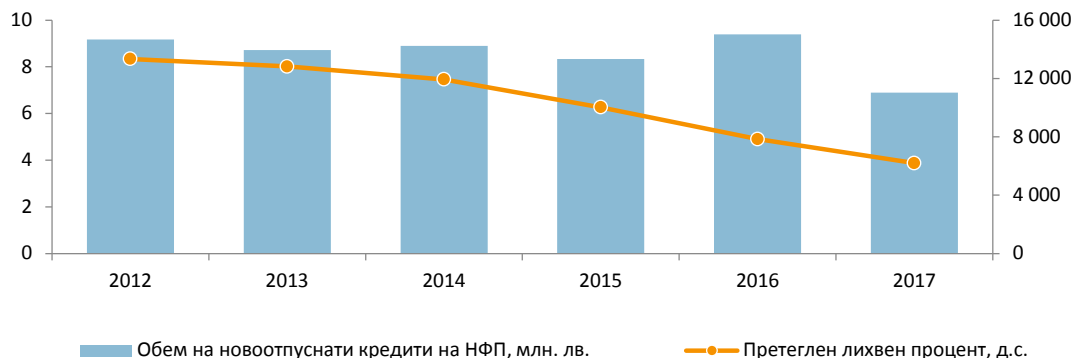
Възстановяването на кредита за нефинансови предприятия през 2017 г. при подобряващи се очаквания за бизнес климата, също допринесе за положителното развитие на частните инвестиции. За годишния растеж на кредита за нефинансови предприятия положителен принос имаха икономическите дейности „Селско, горско и рибно стопанство“ (нарастване от 10.4% на кредита в края на годината, „Търговия; ремонт на автомобили и

⁸ http://bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_publication/annual_report_2017_bg.pdf

⁹ 0.3% преди ревизиите в данните от Паричната статистика на БНБ през юли 2018 г.

мотоциклети“ (3.5%), „Преработваща промишленост“ (1.8%), „Хотелиерство и ресторан-
 търство“ (9.5%) и др. С най-голям дял в структурата на кредита за нефинансови пред-
 приятия бе този на компаниите от преработващата промишленост (22.7%) и сектор „Тър-
 говия“¹⁰ (28.9%).

Граф. 15: Годишен обем на новоотпуснатите корпоративни кредити и претеглен лихвен процент

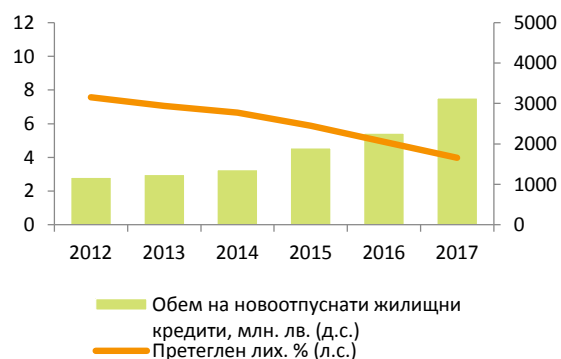

Източник: БНБ, собствени изчисления

Обемът на новите кредити за НФП през 2017 г. достигна малко над 11 млрд. лв., като отбеляза намаление спрямо този от 2016 г., когато новите сделки нараснаха с над 26% и бяха над 15 млрд. лв., в продължаваща среда на ниски лихвени проценти.

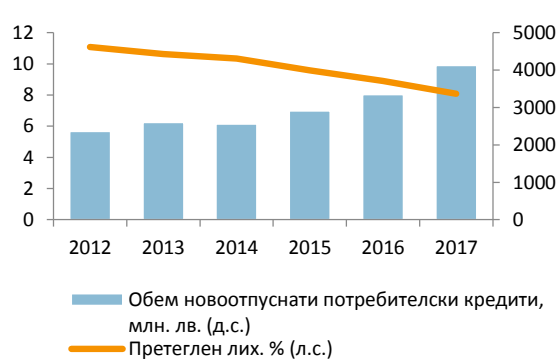
За разлика от корпоративния сегмент, при кредитите на домакинствата, в т.ч. потребителските и жилищните кредити низходящата тенденция при лихвените проценти бе съпроводена и с ясно изразена тенденция на нарастване на обема на новите кредити след 2013 г. Значително по-високото търсене на жилищни кредити бе в синхрон и с тенденциите на пазара на жилищни имоти и цените на жилища, както и с ускореното потребление на домакинствата през 2017 г.

Граф. 16: Годишен обем на новите жилищни кредити и претеглен лихвен процент по тях

Източник: БНБ, собствени изчисления

Граф. 17: Годишен обем на новите потребителски кредити и претеглен лихвен процент по тях

Източник: БНБ, собствени изчисления

При публичните инвестиции, спадът продължи и през 2017 г. но с по-малък темп, което се свързва с увеличеното усвояване на средства от Структурните и Кохезионния фондове на ЕС.

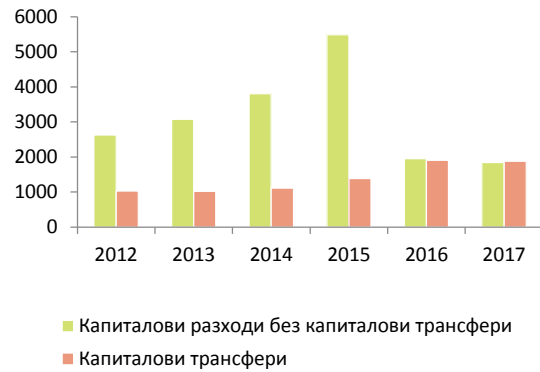
¹⁰ Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети

Граф. 18: Публични капиталови разходи (млн. лв.)

Източник: МФ

Граф. 19: Капиталови трансфери (млн. лв.)

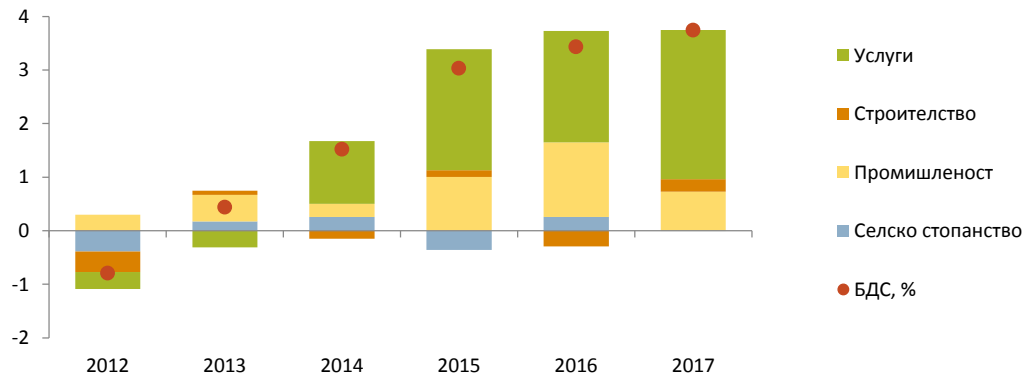
Източник: МФ

Част от капиталовите разходи на правителството бяха под формата на капиталови трансфери за частния сектор, които са най-вече по Националната програма за енергийна ефективност на многофамилни жилищни сгради. Тяхното ниво през 2017 г. остана близко до това през 2016 г.

Предлагане

През 2017 г. нарастването на БДС се ускори спрямо 2016 г. и достигна 3.7%. С основен принос за отчетения растеж бяха услугите, следвани от промишлеността и строителството. Услугите бяха и с основен принос за нарастването на реалната производителност на труда¹¹ в икономиката, която достигна 1.9% и представлява забавяне спрямо отчетения растеж от 2.9% през 2016 г. Основна причина за забавянето на растежа на производителността имаше добавената стойност в сектор „Селско стопанство“, която по постоянни цени остана почти същата както през 2016 г.

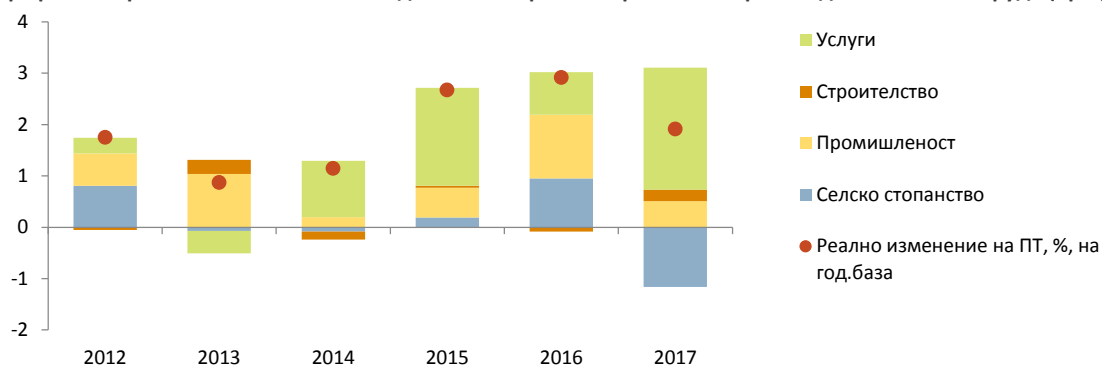
Граф. 20: Приноси към растежа на БДС (пр.п)

Източник: НСИ, собствени изчисления

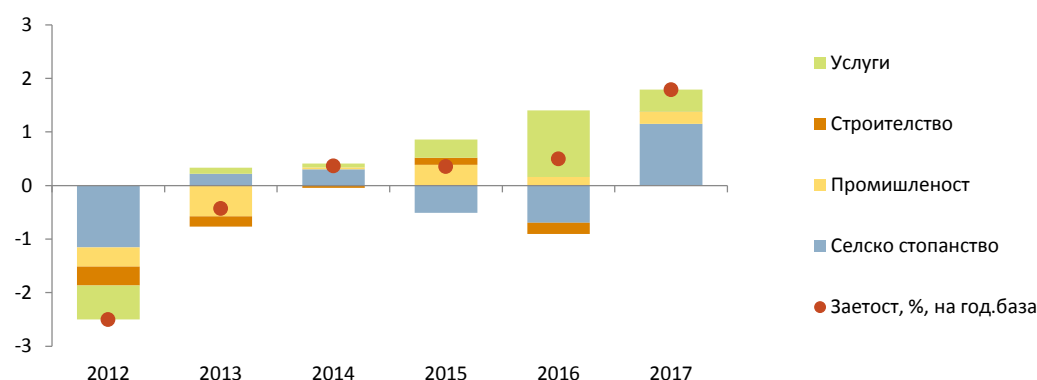
¹¹ Изчислена като отношение между БДС по цени от 2010 г. и броя на заетите (СНС).

Граф. 21: Приноси по икономически дейности за реалния растеж на производителността на труда (пр.п)

Източник: НСИ, собствени изчисления

Граф. 22: Приноси в динамиката на заетостта по сектори (пр.п)

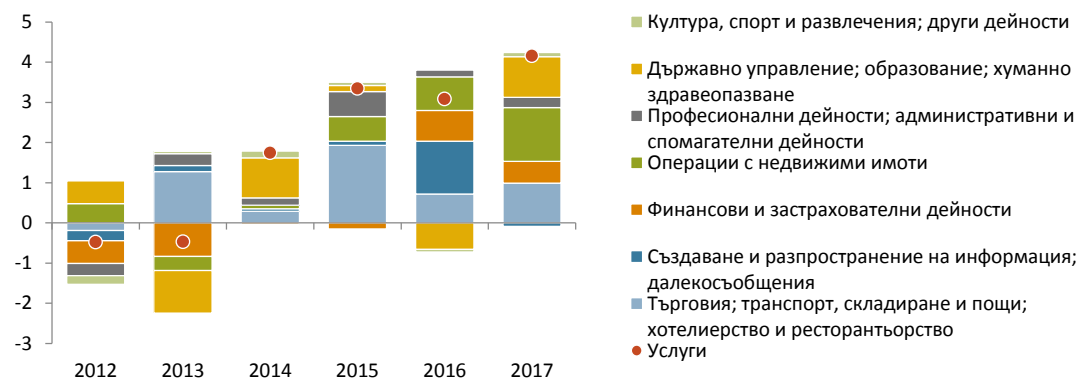

Източник: НСИ, собствени изчисления

Услуги

Добавената стойност в услугите нарасна с 4.2%, което представлява ускорение спрямо 2016 г. С най-голям принос за нарастването на БДС бяха *операциите с недвижими имоти и търговия, транспорт и хотели и ресторанти*. В секторите *държавно управление, финансови и застрахователни дейности и професионални дейности* също бе отчетено положително развитие. При тях бе регистрирано нарастване на производителността и увеличение на компенсацията на един нает свързано с повишаването на заплащането на заетите в бюджетния сектор и повишеното търсене на квалифициран труд.

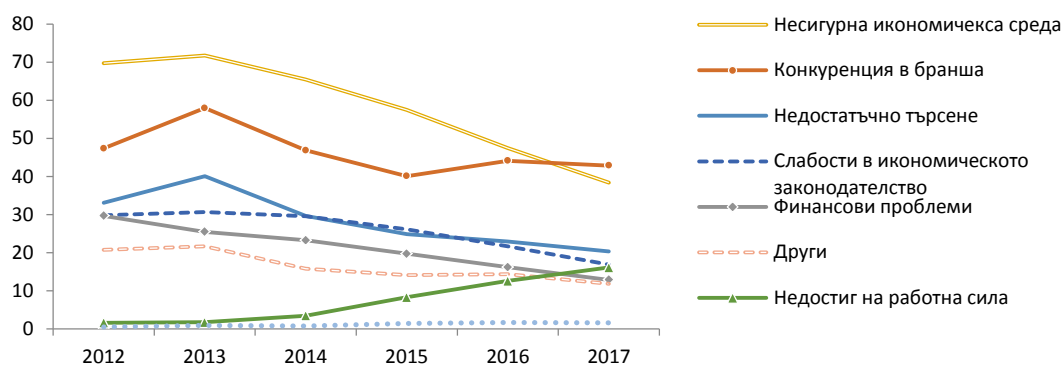
Граф. 23: БДС в услугите (пр.п)

Източник: НСИ, собствени изчисления

Според бизнес анкетите, намалява броят на предприемачите, които посочват като фактор, възпрепятстващ дейността в услугите, несигурната икономическа среда и недостатъчното търсене, а се увеличават тези, които отчитат недостиг на работна сила като процентът на тези, които съобщават за недостиг на работна сила достигна най-високата си стойност от началото на наблюдението през 2003 г.

Граф. 24: Фактори възпрепятстващи дейността в услугите (%)

Източник: НСИ

– Операции с недвижими имоти

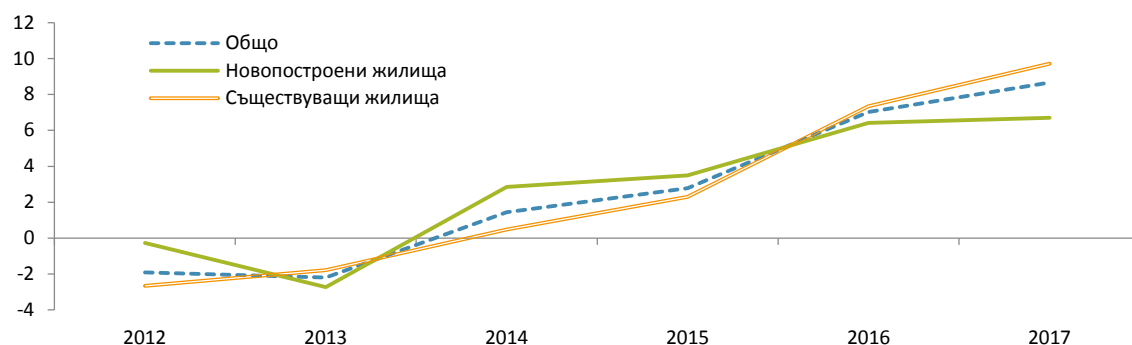
Операциите с недвижими имоти имаха най-голям принос за растежа на услугите през 2017 г., отчитайки най-доброто си представяне в периода след кризата, с повишение от 9.4%. Отчетената благоприятна динамика се дължеше на сделките в по-големите градове в страната и най-вече в столицата. Според данните от Агенцията по вписванията, продажбите на имоти в София, които представляваха около 13% от сделките в страната през 2017 г, са нараснали с 6.4%. В същото време, продажбите общо за страната се понижиха с 6.2%, като най-голям принос за спада имаше Пловдив. Причина за различната динамика при данните за добавената стойност на операциите с недвижими имоти и вписаните продажби на имоти в страната може да се търси в нарастването на броя на сделките за жилища в строеж, които не се вписват в регистрите при подписването на предварителен договор и съответно, не са част от статистиката, предоставяна от Агенцията по вписванията за съответната година. В резултат, данните от Агенцията не отразяват в пълна степен положителното развитие, отчетено през 2017 г. От друга страна, въпреки намаляването на броя на сключените сделки, увеличението на тяхната стойност също допринесе за положителната динамика на отрасъла.

Благоприятното развитие на пазара на недвижими имоти, през изминалата година, беше подкрепено едновременно от домакинствата и фирмите, като ролята на международните купувачи се увеличи. Продажбите на търговски площи представляваха интерес за чуждестранните фирми, като през годината бяха осъществени четири продажби на софийски търговски центрове на международни купувачи. Обемът на чуждестранните инвестиции в недвижима собственост нарасна 9.4 пъти през 2017 г. като достигна рекордния за последните 4 години размер от 237.8 млн. евро. Същевременно, ниските лихви по кредитите, високата заетост в страната и повишението на доходите подкрепиха търсенето на жилища от домакинствата. Високото търсене определяше продължаващото повишение на цените на жилища в страната, което достигна 8.7% през 2017 г. Фактор за повишение на цените представляваше и ограниченото предлагане. Според данни на НСИ, жилищният фонд в страната се повишава с 0.2% през последните години, а въведените в експлоата-

ция новопостроени жилища отбелязаха спад от 10.3% през 2017 г. Тази тенденция би трябвало да се промени през следващите години, имайки предвид отчетения растеж при сградното строителство през 2017 г., но към този момент търсенето все още изпреварва предлагането и оказва натиск към повишение на цените.

Нарастване на цените се наблюдаваше както при съществуващите, така и при новопостроените жилища, но през последните две години се очерта тенденция на изпреварващо нарастване на цените на съществуващите жилища.

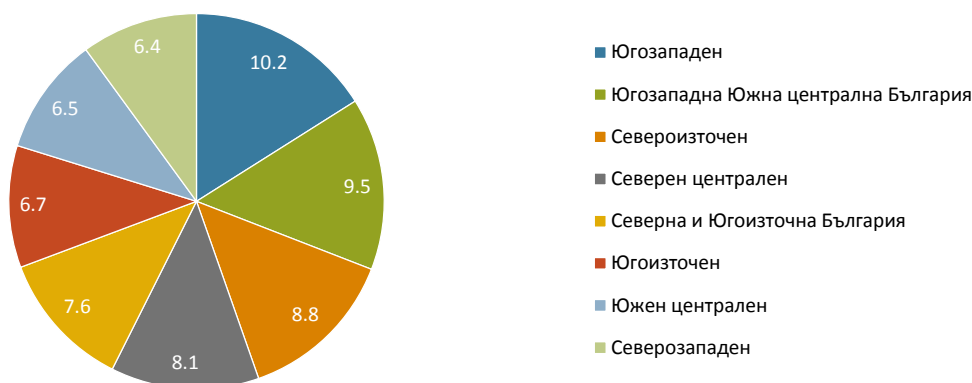
Граф. 25: Индекс на цени на жилища (изменение, %)

Източник: НСИ, Евростат

Повишение на цените на жилищата се наблюдаваше във всички статистически райони в страната, като най-голямо увеличение беше отчетено в югозападния район, в който попада столицата и София област.

Граф. 26: Индекс на цени на жилища по статистически райони, 2017 г. (изменение, %)

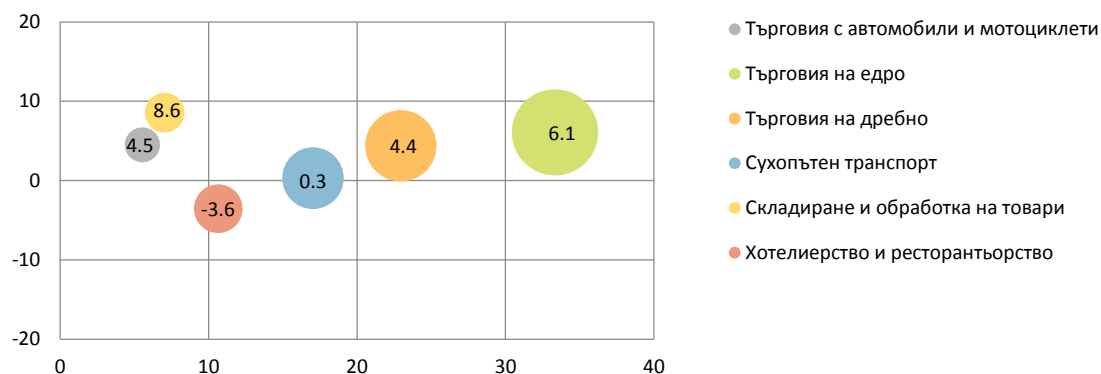

Източник: Евростат

– Търговия; транспорт; хотелиерство и ресторантьорство

Значителен принос към повишаване на икономическата активност в услугите имаше и агрегираният отрасъл *търговия; транспорт; хотелиерство и ресторантьорство*, в който реалният растеж на добавената стойност се ускори до 4.2% през 2017 г., спрямо 3.1% през 2016 г. Годишните данни от краткосрочната бизнес статистика показаха, че водещо влияние през годината имаше търговията на едро, следвана от търговия на дребно. За разлика от тях *транспорт, складиране и съобщения* отбеляза почти нулев принос, а динамиката на показателя в *хотелиерство и ресторантьорство* остана на отрицателна територия.

Граф. 27: Динамика оборота (%) през 2017 г. и дял в БДС* на дейностите, включени в търговия, транспорт и хотелиерство и ресторантьорство

* Последните актуални данни за БДС по А64 се отнасят за 2016 г.

Източник: Евростат (СНС), НСИ (Краткосрочна бизнес статистика)

Данните за оборотите в търговията на едро показаха ускоряване до 6.1% през 2017 г., при 2.1% през предходната година, като наблюдаваното благоприятно развитие се дължеше както на повишения обем (3.9%), така и на по-високите цени. В рамките на разглежданата дейност основен принос имаше *търговия на едро със селскостопански суровини и живи животни*, където индексът на оборота се повиши с 24.7%, в условията на ускоряване на произведените обеми продукция до 26.5%. Висок принос към положителното развитие в търговията на едро имаха също *търговия на едро с неселскостопански междинни продукти* (5.9% в номинално изражение) и *търговия на едро с нехранителни потребителски стоки* (7.2%). Наблюдаваната динамика кореспондираше с отчетеното възходящо развитие в областта на сделките с търговски площи, които бяха ключов сегмент на инвестиционния пазар през 2017 г., като най-активни в експанзията и откриването на нови точки на продажби остават операторите в сегмента *супермаркети и хранителни стоки*. Влиянието на експортната дейност върху *търговия на едро със селскостопански суровини и живи животни* беше ограничено през годината. При повечето групи селскостопански продукти беше отчетен растеж на износа през 2017 г., но той не можа да компенсира изцяло намалението при житните растения и маслодайните семена. Износът на последните, който заема най-голям относителен дял в структурата на аграрния износ на страната (съответно 14.3% и 13.1%) отчете съществен спад.

С възходяща динамика на оборотите се характеризираше и търговията на дребно (от 3.8% през 2016 г. до 4.4% през 2017 г.), но при обема продукция беше отчетено забавяне в темпа на нарастване до 3.7%, при 6.1% през 2016 г. Във почти всички сегменти на дейността беше отчетено забавяне, с изключение на *търговия на дребно с нехранителни стоки*. Това беше в съответствие и с нарасналото доверие на потребителите и склонността им да правят разходи за стоки за дълготрайна употреба.

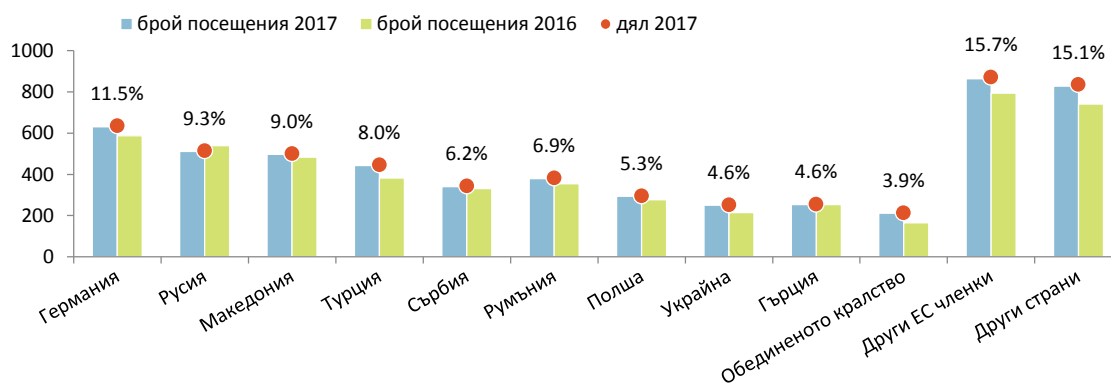
За разлика от дейностите в отрасъл търговия, индексът на оборота, измерващ изменението в приходите от продажби в транспорт се забави до 2.3%. В *сухопътен транспорт*, където са концентрирани около 63% от приходите от оборот изменението на показателя беше минимално (0.3%), в резултат от регистриран спад от 0.7% в обема превозени товари, което беше отчасти компенсирано от отбелязаното нарастване на цените на производител на товарен и автомобилен транспорт от 1.1%. Приходите от транспортни услуги, предоставяни от български фирми на нерезиденти, се увеличиха със 7.5% през 2017 г., достигайки 1.8 млрд. евро. По данни на НСИ общо превозеният тонаж е малко по-нисък

спрямо 2016 г., като се наблюдава понижението на средното превозно разстояние. Това означава, че голяма част от номиналния растеж на износа на транспортни услуги може да се обвърже с по-високите цени на горивата през годината. По отношение на инвестиционната активност се наблюдаваше отлив на ПЧИ в сектора в размер на 20.1 млн. евро.

При *ресторантьорство* и *хотелиерство* повишението на цените достигна до 2.9%, но то не бе достатъчно за да компенсира по-ниския обем и отчетеното намаление на оборота в сектора възлезе на 3.6%. Водещо значение към низходящата динамика на разглеждания показател имаха услугите, свързани с общественото хранене, където беше отчетен спад на оборота от 12.6%, при нарастване на цените в разглежданата група от 2.5%. За разлика от тях при услугите по краткосрочно настаняване се наблюдаваше забавяне в темпа на нарастване на оборота, но той остана висок (8.9% през 2017 г., спрямо 15% през 2016 г.). Динамиката на цените в тази група също беше положителна (3.8%), но основен принос имаше увеличението на обема предоставени услуги.

Приходите от *пътувания* на нерезиденти в страната нараснаха с 9.3%, водени от по-висок брой посещения на чужденци, при леко изменение на цените на предоставените услуги. Едновременно с това се наблюдаваше и висок ръст на разходите на българи пътуващи в чужбина с 21.8%. След значителния спад в посещенията на туристи през 2015 г., което бе най-вече резултат от развитието на конфликта между Русия и Украйна, нестабилното икономическо развитие в Гърция и оттеглянето на туристи от някои от останалите държави членки, през 2017 г. се наблюдаваше увеличение на туристопотока спрямо 2015 и 2016 г. Според данни на НСИ, броят посещения на чужденци през 2017 г. е нараснал с 9.4%, в това число посещенията с цел почивка са били със 7.5% повече, бизнес визитите – с 9.9%, докато посещенията с други цели (вкл. транзитно преминаване) са нараснали с 11.5% спрямо 2016 г. Данните на Евростат за общия брой нощувки на чужденци в България също показват повишение спрямо 2016 г., но със забавящ се темп (5.9%). По отношение на цените на предлаганите в страната услуги, през 2017 г. беше отчетена леко положителна динамика. Покачването на цените бе наблюдавано при всички групи услуги свързани с ресторантьорство, настаняване във ваканционни центрове и курорти, комплексни услуги за почивка и хотелиерство, с изключение на цените в хотелите четири звезди. В последната група и през 2015 г. бе отчетен лек спад в ценово отношение.

Граф. 28: Посещения с цел почивка и екскурзия по страни (брой в хил., дял от общия брой в %)

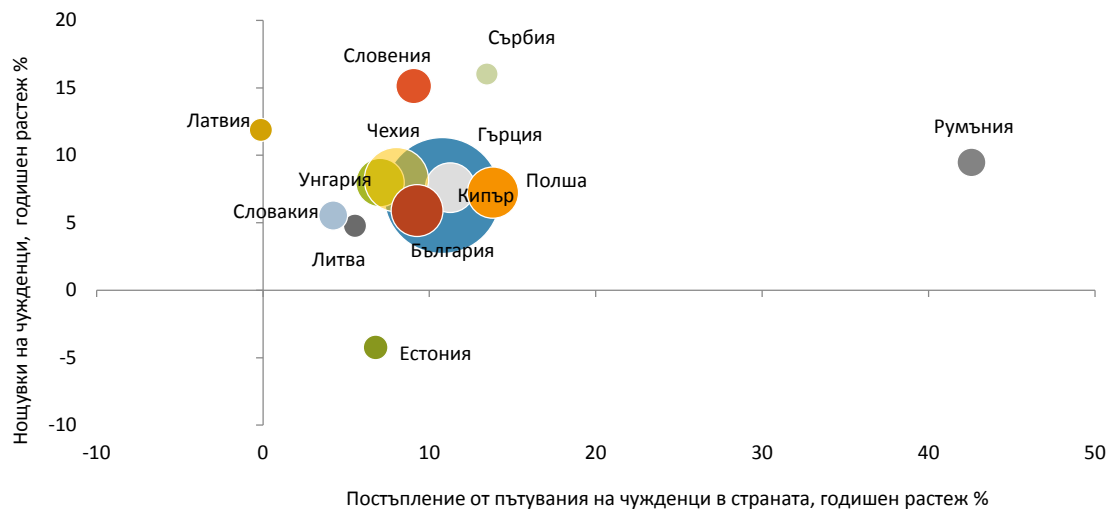

Източник: Евростат

В сравнение с други страни в Европа (сред които водещи туристически дестинации и държави със сходно икономическо развитие), през 2017 г. българският туристически сектор показва добро конкурентно развитие. Ако разгледаме броя на нощувките в специали-

зирани места за настаняване като индикатор за търсенето, както и промяната в общите приходи от пътувания на чужденци в страната като индикатор за стабилността на сектора чрез привличаните парични потоци, то поради едновременното нарастване на посещенията и приходи от тях, България запази мястото си в I-ви квадрант, където бе и през 2016 г.

Граф. 29: Нощувки и приходи от пътувания – динамика на България

Източник:

България продължава да изпреварва повечето държави в Централна и Източна Европа по общия брой нощувки на чужденци в страната. Същевременно нощувките на чуждестранни туристи представляват около 60% от общия брой нощувки в страната. Дял, който е съпоставим със страни като Словения, Македония, Естония. Чуждестранните туристи имат много по-важна роля за Гърция и Черна гора (80-90%), и много по-ниска за Сърбия, Словакия, Полша и Румъния (20-40%). Нощувките в Чехия и Унгария са почти поравно разпределени между местни и чужди туристи.

Имайки предвид, че ускоряването на добавената стойност в агрегираната дейност *търговия; транспорт; хотелиерство и ресторантьорство* се обуславяше преди всичко от търговията на едро, отчетеното възходящо развитие не беше свързано с генериране на нови работни места. Броят на заетите лица почти не се измени, отчитайки минимален растеж от 0.2% през 2017 г. спрямо 2.5% през 2016 г. Месечните данни от краткосрочната статистика на заетостта и разходите за труд потвърдиха пониженото търсене на работна сила. Единствено в търговията на едро се наблюдаваше нарастване на заетостта (5.5%), но то не беше достатъчно за да компенсира негативната динамика в останалите. За динамиката на заетостта в търговията е определящ сегмента на търговията на дребно, който съсредоточава около 34% от общата заетост. Броят на наетите в подотрасъла намаля с 3.3% през разглеждания период. Развитието на заетостта в дейността *транспорт, складиране и пощи* е в най-голяма степен зависимо от сегмента на *сухопътния транспорт*, в който са концентрирани около 62% от наетите в отрасъла. Така в условията на спад на реалния оборот в дейността броят на заетите в него също се понижи с 9.8%. Спад от 7% на заетостта през 2017 г. отбеляза и дейността *хотелиерство и ресторантьорство*.

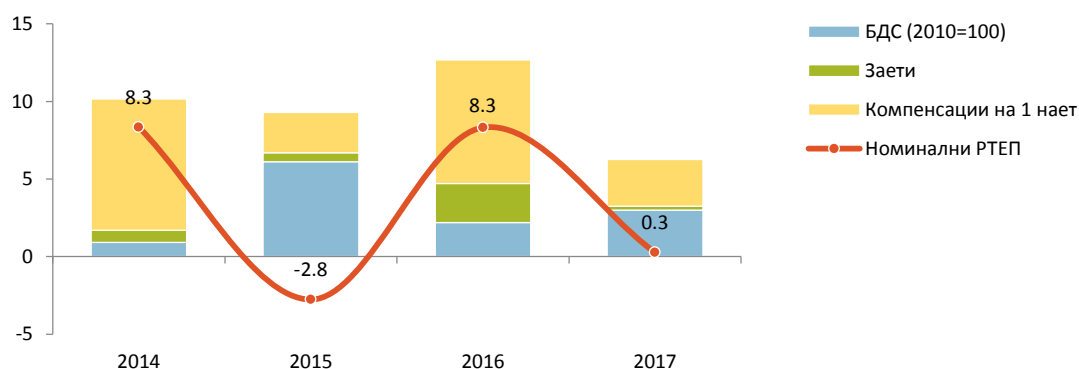
Табл. 1: Динамика на оборота, заетостта и разходите за труд в избрани дейности на търговия; транспорт; хотелиерство и ресторантьорство през 2017 г.

	Оборот по съпоставими цени	Заетост	Разходи за труд
Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети	3.9	5.5	19.8
Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети	3.7	-3.3	11.4
Хотелиерство и ресторантьорство	-3.6	-7.0	1.7
Сухопътен транспорт	-0.7	-9.8	2.2

Източник: НСИ, Евростат.

В условията на ускоряване на растежа на брутната добавена стойност в търговия; транспорт; хотелиерство и ресторантьорство, нарастването на разходите за труд на единица продукция общо в отрасъла се сви до 0.3% през 2017 г. Компенсацията на един нает се повиши в съответствие с динамиката на производителността на труда, с темп от 3%, в номинално изражение, спрямо 8% през предходната година. Детайлните данни от краткосрочната статистика на заетостта и разходите за труд показаха значително ограничаване на растежа на разходите за заплати в транспорт, складиране и пощи, и хотелиерство и ресторантьорство. В търговията на едро беше отчетено двуцифрено нарастване на показателя, но то до голяма степен следваше ускореното повишение на оборота в сектора. По-нисък, но висок остана темпът на растеж на разходите за труд и в търговията на дребно, но тук влияние за ограничаване на динамиката на компенсацията на наетите може да се търси по линия на свиване на разходите извън работната заплата и/или стесняване на обхвата на трудовите договори извън тези по трудово и служебно правоотношение.

Граф. 30: Декомпозиция на разходите за труд на единица продукция в търговия; транспорт; хотелиерство и ресторантьорство (%)

Източник: НСИ

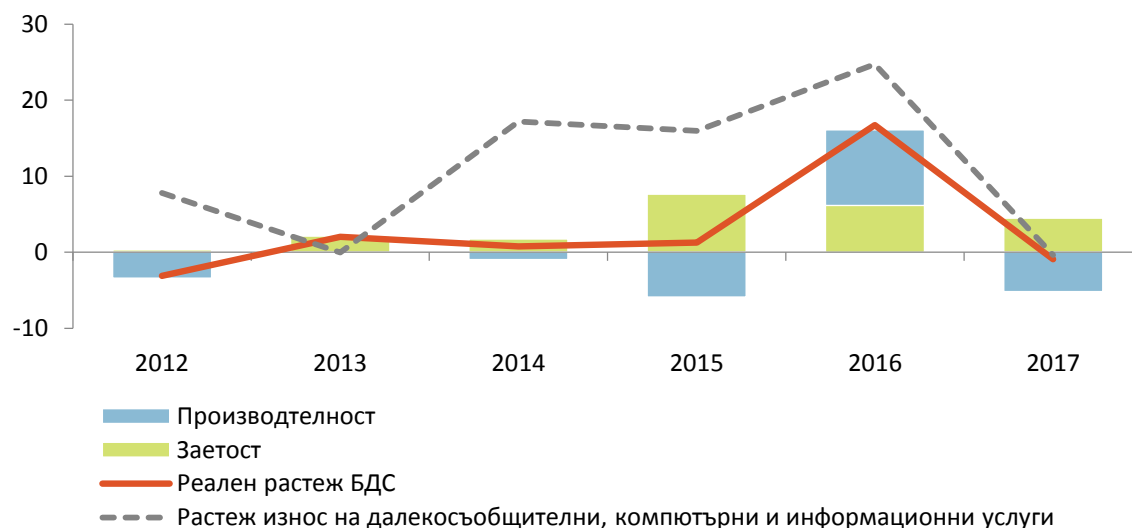
– Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения

Секторът създаване и разпространение на информация¹² беше единственият от страна на услугите, който регистрира спад на добавената стойност през 2017 г. Намалението бе в размер на 0.9% и за първи път от 2012 г. насам. При тези дейности част от продукцията е предназначена за износ и при него също бе отчетено намаление в размер на 0.4%. В съответствие с влошаване на показателите измерващи активността в разглежданата дей-

¹² Пълно наименование: Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения

ност, производителността на труда отчете намаление от 5.2%, а компенсацията на един нает – от 9.2%, като през годината последният беше най-съществен спрямо останалите сектори в икономиката.

Граф. 31: Приноси в добавената стойност на сектор създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения (пр.п)

Източник: НСИ, БНБ, собствени изчисления

Заетостта в сектора продължи да нараства макар и с по-бавен темп в сравнение с предходните две години. Около 51.7% от добавената стойност и 56.5%¹³ от заетите в сектор *създаване и разпространение на информация* се падат на подсектор *дейности в областта на информационните технологии и информационните услуги*. Този раздел се развиваше динамично през годината с растеж на оборотите от над 16% при увеличение на цените на производител с около 4%. Повишаването на стопанската активност в дейността обуслови и положителна динамика свързана с увеличение на наетите с около 8%. *Далекосъобщенията* са подсектора, на който се падат около 30% от добавената стойност *създаване и разпространение на информация*. Нарастването на оборота в този подсектор се ускори спрямо 2016 г. и достигна 3.9%, в същото време обаче наетите се понижиха с 1.9% и това допринесе за забавяне на растежа на заетите в целия сектор *създаване и разпространение на информация*.

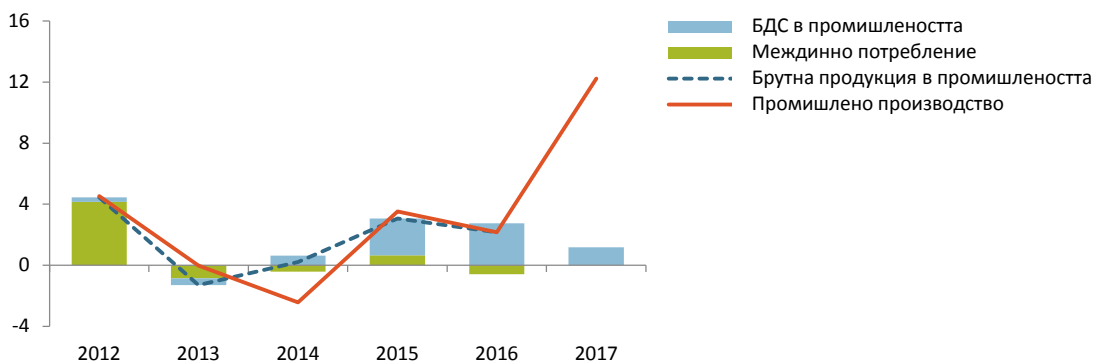
ПРОМИШЛЕННОСТ

БДС в промишлеността нарасна с 3% в реално изражение през 2017 г., при 5.9% година по-рано. Същевременно, индексът на промишлено производство, който е индикатор за динамиката на брутната продукция в отрасъла отчете ускорение на растежа до 3.4%, в сравнение с 2.7% през 2016 г. Подобно развитие се наблюдаваше и при номиналните стойности на двата показателя, като възможна причина може да се търси в нарасналото междинно потребление¹⁴.

¹³ По данни от 2016 г.

¹⁴ Данните за този индикатор се публикуват с отчетността на ревизираните годишни данни, което е през месец октомври.

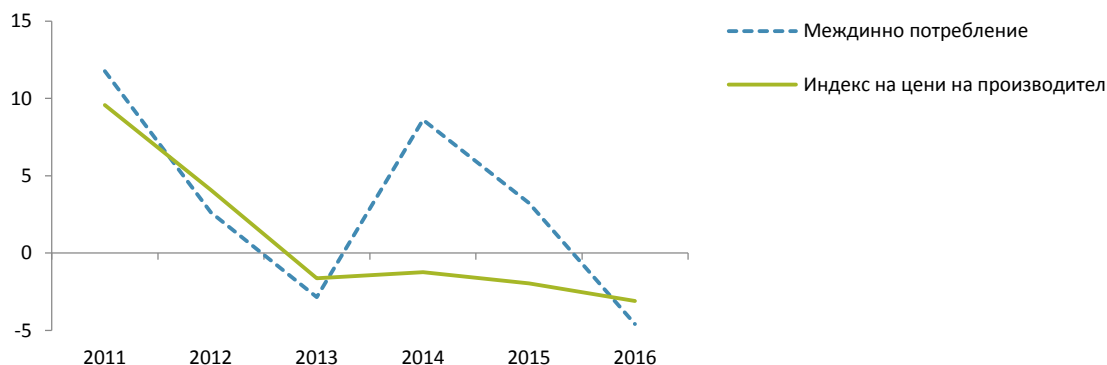
Граф. 32: Промислено производство и приноси към растежа на брутната продукция в промишлеността, текущи цени (пр. п.)

Източник: НСИ, Евростат, собствени изчисления

Междинното потребление включва стойността на стоките и услугите, използвани в процеса на производство и съответно техните цени имат голямо отражение върху динамиката на индикатора.

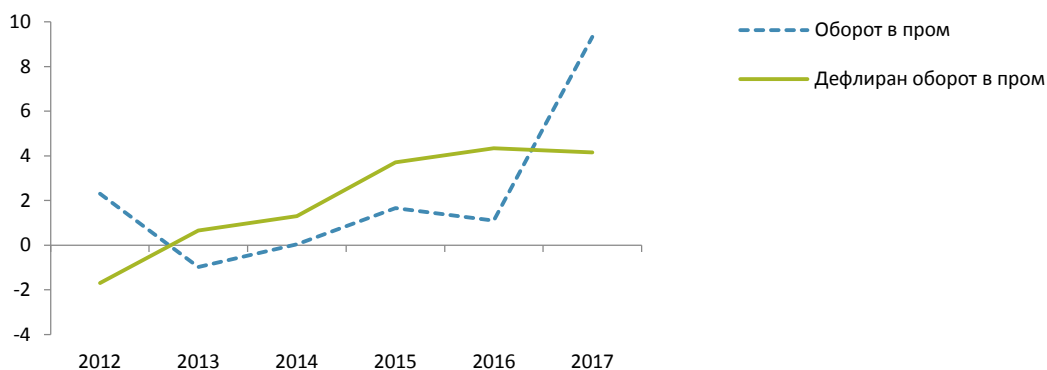
Граф. 33: Междинно потребление и индекс на цени на производител (изменение, %)

Източник: НСИ, Евростат

Общият индекс на цените на производител в промишлеността през 2017 г. се повиши с 5%, при отчетени спадове през последните 4 години, в резултат от повишението на международните цени на суровините.

Граф. 34: Оборот в промишлеността и дефлиран оборот в промишлеността* (%)

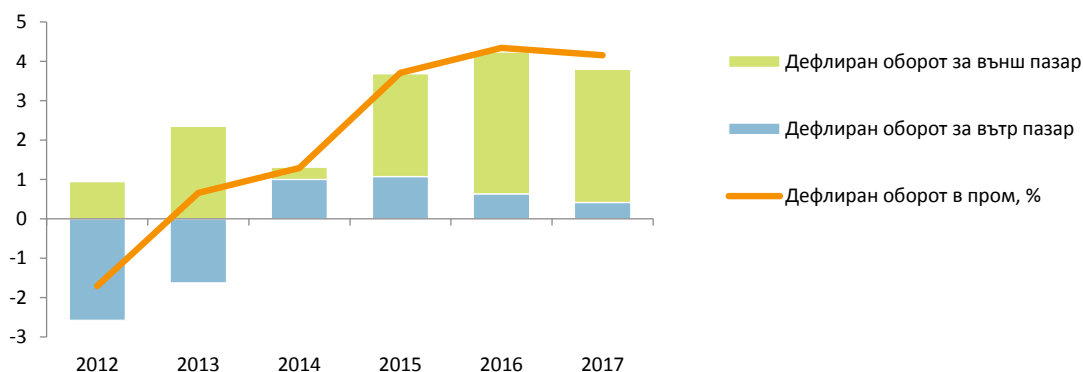
* Индексът на оборота в промишлеността е дефлиран с индекса на цените на производител в промишлеността

Източник: НСИ, собствени изчисления

Промислените продажби отчетоха ускорение на растежа до 9.3%, в сравнение с 1.1% през 2016 г., но когато се изключи влиянието на нарастването на цените, динамиката се променя и растежът на оборота се слабо се забавя спрямо 2016 г.

Забавянето на растежа при оборота се дължеше както на продажбите на вътрешния, така и на външния пазар.

Граф. 35: Приноси към растежа на дефлирания оборот в промишлеността* (пр.п.)

* Използвана е структура на теглата при база 2015 г.

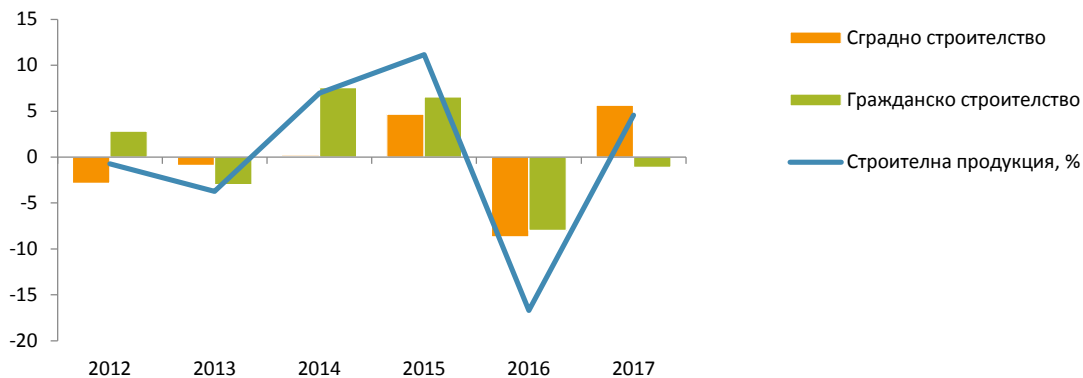
Източник: НСИ, собствени изчисления

Подробните данни за продукцията в промишлеността показаха влошена динамика в дейностите, свързани с производство на храни, текстил и дървена маса. За разлика от тях, останалите дейности се характеризираха с възходящо развитие. Това от своя страна обуслови и повишеното търсене на труд в промишлеността и нарастване на разходите за заплати. Броят на заетите в сектор индустрия без строителство се повиши с 1.1%, а номиналният растеж на компенсацията на един нает се ускори до 11.3%. Благоприятно беше и наблюдаваното през последните години намаление на дела на заетите лица в трудоемките отрасли, с относително по-ниска добавена стойност, съчетано с по-съществено нарастване в част от дейностите с висока производителност, в т.ч. *производство на основни метали, производство на изделия от други неметални суровини, производство на електрически съоръжения и производство на фармацевтични продукти*. Разгледано общо за икономиката обаче, с ускоряването на цените на производител и забавянето на брутната добавена стойност беше отчетен по-нисък темп на растеж на производителността на труда в сектора до 1.9%, спрямо 5.1% през предходната година. По този начин номиналните разходи за единица продукция в промишлеността се ускориха до 11.8% през 2017 г. спрямо 3.3% през 2016 г.

СТРОИТЕЛСТВО

След отчетения спад през 2016 г., БДС в строителството нарасна с 5.9% през 2017 г., подкрепено от благоприятното развитие при сградното строителство. Както при издадените разрешителни за строеж, така и при започнатото строителство на нови сгради беше отчетено ускорение на растежа в сравнение с предходната година, едновременно при броя сгради и при разгърнатата застроена площ.

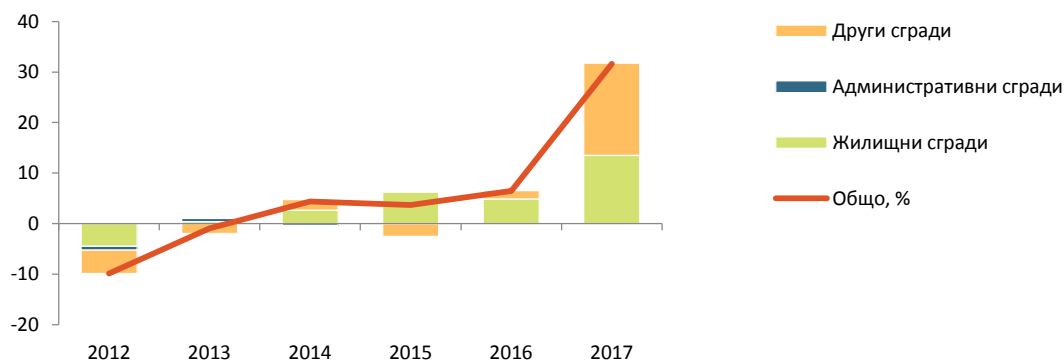
Граф. 36: Приноси към растежа на строителната продукция (пр.п)

Източник: НСИ, собствени изчисления

Започнато строителство на нови сгради нарасна с 31.6% и 25.7%, измерено съответно на база брой сгради и разгърнатата застроена площ, в сравнение с растежи от 6.5% и 3.5% през 2016 г. Основен принос за отчетения растеж имаха жилищните сгради и категорията други сгради, която включва сгради, предназначени за различни дейности като производство, търговия, транспорт, спорт, здравеопазване, бази за почивка и др.

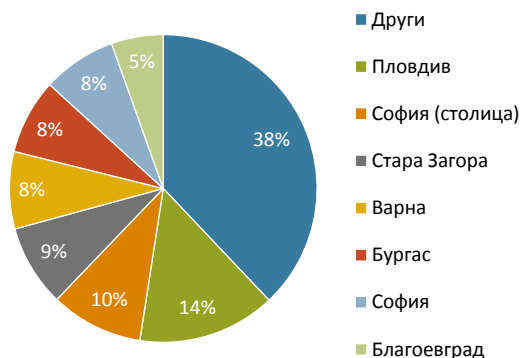
Граф. 37: Приноси към растежа на започнато строителство на нови сгради, общо за страната (пр.п.)

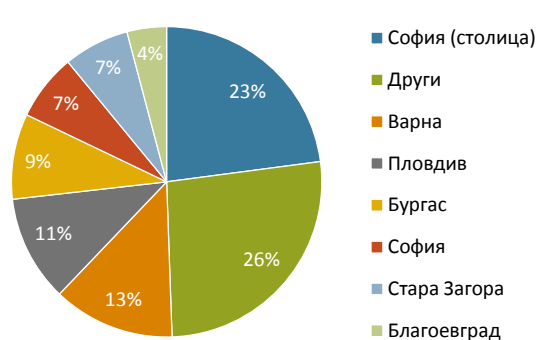
Източник: НСИ, собствени изчисления

Граф. 38: Структура (%) на започнато строителство на нови сгради, общо за страната, 2017 г.

– брой сгради

– разгърнатата застроена площ

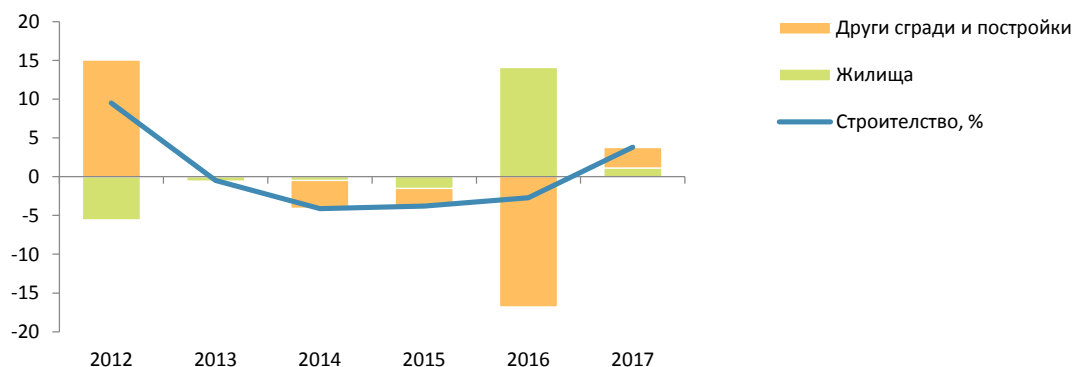

Източник: НСИ, собствени изчисления

Динамиката в строителството се определяше от големите градове София, Пловдив, Варна, Бургас и Стара Загора, които заедно представляват над половината от започнатите нови сгради в страната през 2017 г.

Инвестициите в основен капитал в строителство (жилища и други сгради и постройки) имаха положителен принос за развитието на сектора, отчитайки реален растеж от 3.8% за първи път от 2012 г. насам. Същевременно, чуждестранните инвестиции в нови строителни обекти достигнаха 70.7 млн. евро, увеличавайки се два пъти спрямо 2016 г. Въпреки това размерът им остана значително по-нисък в сравнение с 2015 г. (183.9 млн. евро) и 2014 г. (306.6 млн. евро).

Граф. 39: Приноси към реалния растеж на инвестициите в основен капитал в строителство (пр.п.)

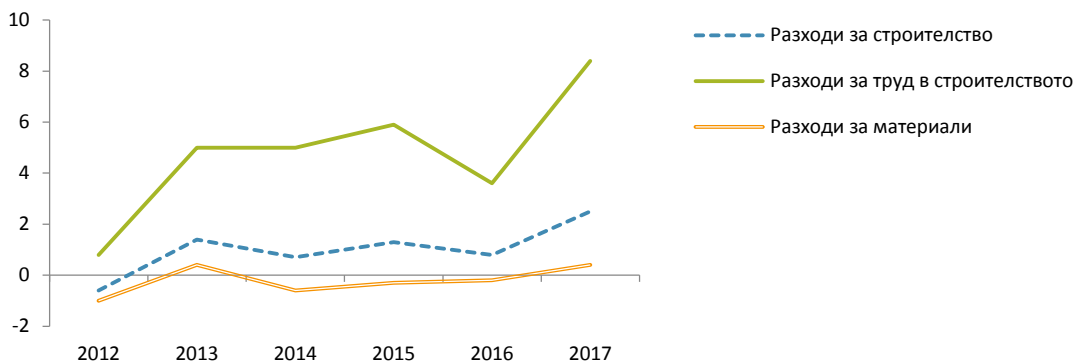
Източник: Евростат, собствени изчисления

Засилването на икономическата и инвестиционната активност в строителството през 2017 г. допринесе за преустановяване на негативната тенденция при заетостта. След продължителен период на оптимизиране на разходите за труд и спад на заетите, през 2017 г. търсенето на работна сила показва признаци на възстановяване, благодарение на съживяването при сградното строителство. По данни от Националните сметки, броят на заетите отбеляза минимален растеж от 0.1%, а Наблюдението на работната сила отчете по-съществено увеличение от 9%, подкрепено от повишената заетост в строителството на сгради и в специализираните строителни дейности. По-високо търсене на труд бе регистрирано както при професиите, изискващи по-висока квалификация, като *техници и приложни специалисти*, така и при тези със средна и по-ниска квалификация, като *квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии, и професии, неизискващи специална квалификация*¹⁵. Структурата на заетостта в строителството продължи да бъде доминирана от лица със средна и по-ниска квалификация, като само последните две посочени групи професии заеха 72% от общата заетост в отрасъла. Въпреки това, реалната производителност на труда отбеляза един от най-високите растежи по икономически дейности от 5.7%. С увеличеното търсене на работна сила и добавена стойност на единица труд, доходите в строителството също се повишиха. През 2017 г. растежът на компенсацията на един нает достигна двуцифрен темп от 32.2%, след като през предходната година не се измени, като причините за повишението могат да се търсят в две посоки. От една страна, търсенето на по-високо квалифицирани кадри бе съпроводено с отчитане на значителен недостиг на труд, като през 2017 г. делът на работодателите, посочили липсата на трудов ресурс като пречка пред развитието на дейността им достигна 30.6% и това бе най-високото ниво за целия период на провеждане на бизнес анкетите в строителството. От друга страна, броят на лицата с по-ниска квалификация започна да нараства, а голяма част от тях са осигурени на минималната работна заплата или на стойност, близка до нея. Последното означава, че с повишенията на минималната заплата и разходите за тези

¹⁵ По данни от Наблюдението на работната сила за разпределението на заетостта по професии, съгласно НКПД, 2011 г.

категории персонал нарастват. Данните за разходите за строителство на нови жилищни сгради също показаха, че общите разходи за производство нарастват, движени основно от разходите за труд.

Граф. 40: Индекс на разходите за строителство на нови жилищни сгради (изменение, %)

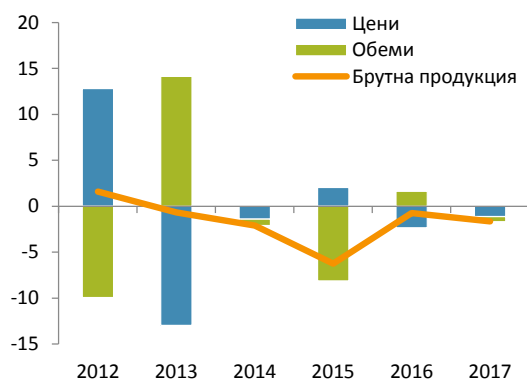
Източник: Евростат

СЕЛСКО СТОПАНСТВО

През 2017 г. селското стопанство се характеризираше със спад в брутната продукция, основно поради намалението на цените, но произведеният обем също отбеляза понижение. Брутната добавена стойност в реално изражение се задържа около нивото си от 2016 г., което беше съчетано с нарастване на заетостта и значителен спад в производителността на труда. Тези развия бяха съпроводени с намаление на инвестициите в основен капитал и влошаване на рентабилността и ефективността в сектора спрямо година по-рано.

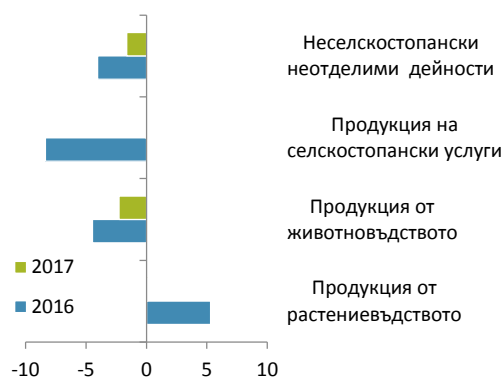
Според втората оценка на НСИ за крайната продукция в селското стопанство, през 2017 г. тя възлезе на 7 700.1 млн. лв. и се понижи с 1.7% в номинално изражение. За разлика от 2016 г., когато намалението беше изцяло обусловено от спада в цените, в условията на нарастване на обема на произведената продукция, през 2017 г. водещо влияние продължиха да оказват по-ниските цени с 1.1%, но произведеният обем също намалю с 0.5%.

Граф. 41: Брутна продукция, цени и обеми (%на год. база)

Източник: НСИ, Евростат, МФ

Граф. 42: Обеми по видове дейности (%на год. база)

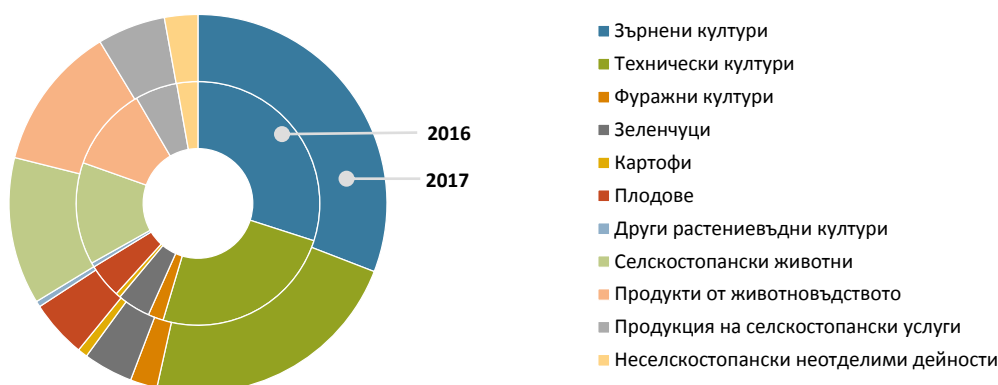

Източник: НСИ, Евростат, МФ

За по-ниския обем на произведената продукция от селскостопански стоки допринесе най-вече животновъдството, докато при растениевъдството беше реализиран минимален реален растеж от 0.1%. Последният обаче се забави съществено в сравнение с 2016 г. и

това бе свързано най-вече с развитието при техническите култури, които са сред водещите за общата продукция в селското стопанство.

Граф. 43: Структура на продукцията по текущи цени (%)

Източник: НСИ

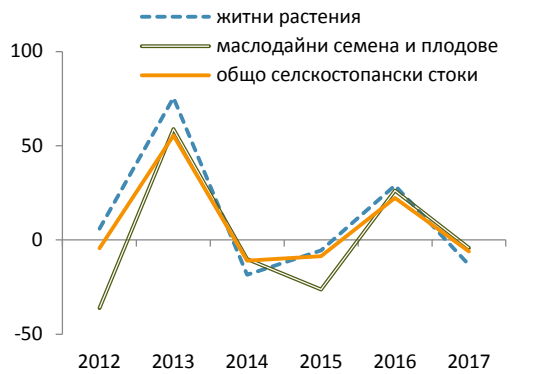
При техническите култури обемът на производството остана на нивото си от предходната година, а понижението в цените доведе до значителното намаление на брутната продукция и имаше най-съществен принос за намалението на общата продукция в растениевъдството. При всички маслодайни семена беше регистриран спад в произведените обеми, като изключение направи единствено производството на слънчоглед, с реален растеж от 2.8%. Това кореспондираше с предварителните данни за добива на слънчоглед през 2017 г., които отчетоха повишение на продукцията, основно в резултат на увеличението на реколтираните площи и по-слабо поради повишението на средния добив.

За разлика от техническите култури, при зърнопроизводството, който е структуроопределящ отрасъл за българското селско стопанство, беше регистрирано повишение на обема от 3.6%, което успя да компенсира намалението в цените и общата продукция се увеличи в номинално изражение. Положителното развитие беше изцяло обусловено от водещите за зърнените култури пшеница и царевица, където произведената продукция нарасна с 4.5% и 5.8% в реално изражение, изцяло в резултат на увеличението на средните добиви, в условията на намаление на реколтираните площи.

По-слабата динамика в общото производство на селскостопански продукти през 2017 г. намери отражение в понижението на износа и на реализираните обороти в хранително-вкусовата промишленост на външния и вътрешния пазари. Изнесеният обем селскостопански стоки отбеляза спад от 6% спрямо 2016 г., като основен принос имаха маслодайните семена и плодове, както и житните растения, независимо че производството на зърнени култури се повиши спрямо предходната година¹⁶. Намаление в реално изражение се наблюдаваше и при оборота за външния пазар в отрасъла, който е най-голям потребител на селскостопански стоки – *производството на храни, напитки и тютюневи изделия*. Оборотът за износ в него се понижи реално с 2%, като намаление се наблюдаваше при *производството на храни* (с 0.7%) и *производството на тютюневи изделия* (с 15.3%).

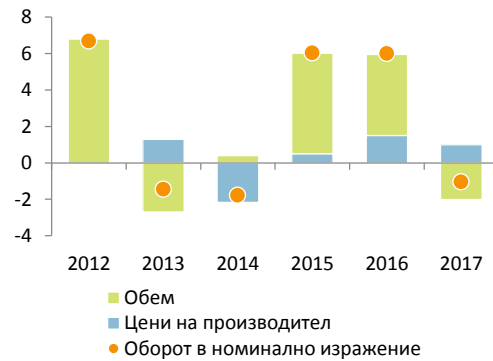
¹⁶ Данните за износа са съгласно Комбинираната номенклатура (КН), с мерна единица в килограми. Селскостопанските продукти включват агрегация на всички групи стоки с кодове от 01 до 24 по класификацията на КН.

Граф. 44: Износ на селскостопански продукти в кг. (% на год. база)

Източник: НСИ

Граф. 45: Оборот за външния пазар в производството на храни, напитки и тютюневи изделия (%на год. база)

Източник: Евростат

По-слабата селскостопанска продукция засегна и *производството на храни, напитки и тютюневи изделия* за вътрешния пазар, където оборотът регистрира лек спад в реално изражение от 0.3%, независимо че при внесените количества селскостопански стоки беше отчетено повишение от 13.9%¹⁷. Негативната динамика бе обусловена от *производството на напитки и на тютюневи изделия*, докато при *производството на храни* реалният оборот се повиши и в съчетание с увеличението на цените на производител доведе до номинален растеж на приходите, наблюдаван единствено в този сегмент на отрасъла.

За по-ниската интензивност на селскостопанското производство през изминалата година свидетелстваше и намалението на междинното потребление. Стойността на вложенията за производството на селскостопанска продукция спадна с 1.4% и не можа да компенсира повишението на цените, водейки до номинален спад от 0.6%. За физическото намаление на междинното потребление допринесоха най-вече свитите разходи за препарати за растителна защита, за поддръжка и ремонт на машини, и за горива и масла, като само при последните това бе неутрализирано от нарастването в цените.

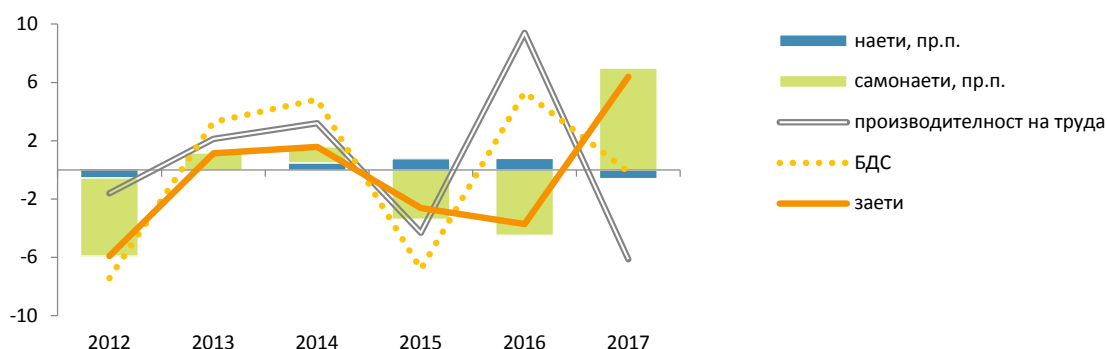
В резултат от по-големия спад на разходите за производство в сравнение с понижението при брутната продукция, реалната добавена стойност в селското стопанство през 2017 г. се запази около нивото си от предходната година. Нейното повишение бе ограничено от намалението на производителността на труда, при значително нарастване на заетостта в сектора. Според данните от Националните сметки броят на заетите в селското стопанство се повиши с 6.4% спрямо 2016 г. и обуслови около 64% от увеличението на общата заетост в страната от 1.8%¹⁸. Това бе свързано с положителната динамика при самонаетите, които нараснаха с 8.3% и преустановиха почти постоянната тенденция на намаление от 2003 г. насам, с временни прекъсвания през 2008 и 2013-2014 г. Дори и в сравнение с посочените години обаче нарастването на самонаетите в селското стопанство през 2017 г. бе значително по-високо. На фона на структурата на земеделската продукция, съсредоточена предимно в производството на зърнени и технически култури, което предполага и висока степен на механизация на работния процес, както и предвид по-

¹⁷ Данните за вноса са съгласно Комбинираната номенклатура (КН), с мерна единица в килограми. Селскостопанските продукти включват всички групи стоки с кодове от 01 до 24 по класификацията на КН.

¹⁸ От гледна точка на изчерпателност следва да отбележим, че в Националните сметки секторът включва селско, ловно и горско стопанство. Това не оказва влияние върху изводите в анализа, тъй като заетите в селското стопанство формират около 97% от заетостта и около 90% от добавената стойност в сектора.

слабата динамика на брутната продукция в сравнение с 2016 г., възниква въпросът кои са факторите за нарастването на заетостта, движена от увеличението при самонаетите лица.

Граф. 46: БДС, заетост (наети и самонаети) и производителност на труда (% на год. база)

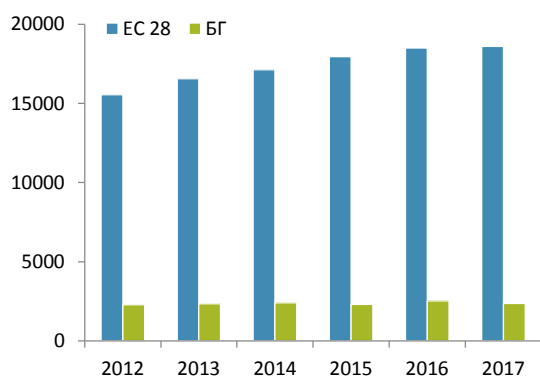

Източник: НСИ, МФ

Силната динамиката на заетостта в селското стопанство през 2017 г. отрази в голяма степен намалението, регистрирано през втората половина на 2016 г. По този начин по-високата сезонна заетост през третото тримесечие на 2017 г. изведе общия брой на заетите в сектора с 14% над нивото им година по-рано и независимо че това рефлектира в по-голям сезонен спад през последните три месеца на годината, броят им остана с 8.3% по-висок в сравнение с края на 2016 г. Наред с базовия ефект от намалението на заетостта през предходната година, високата интензивност в използването на труда като фактор в производствения процес намира обяснение и в понижените инвестиции в сектора, като разходите за придобиване на дълготрайни материални активи отбелязаха спад за втора поредна година, макар и той да бе по-малък (от 16.9%) в сравнение с 2016 г. (30.5%).

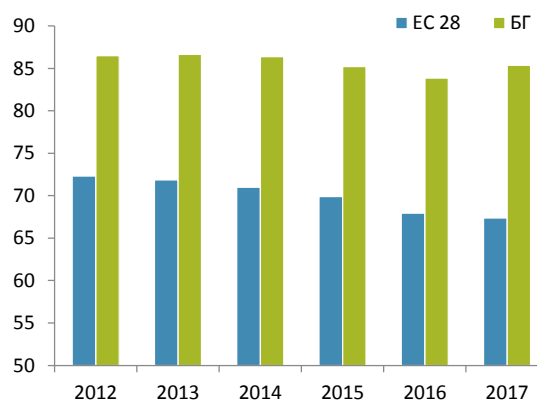
Структурата на заетостта, доминирана от самонаетите лица, също оказва влияние за по-ограничените възможности за инвестиции и по-висока производителност в селското стопанство. През 2017 г. секторът увеличи дела си в общата заетост до 18.9%, а сравненията с другите страни-членки на ЕС показват, че България продължава да заема второ място след Румъния (с дял от 23.7%), при средна стойност на показателя за страните от 4.5%. Същевременно, селското стопанство създава 4.1% от добавената стойност за 2017 г. (по цени от 2010 г.), но се характеризира със значително по-ниска производителност на труда. Последното е свързано с високия дял на самонаетите, който в България възлиза на 85.4%, при 67.4% за ЕС 28.

Граф. 47: Производителност на труда (цени от 2010 г.) в селското стопанство (евро)

Източник: Евростат

Граф. 48: Дял на самонаетите (%)

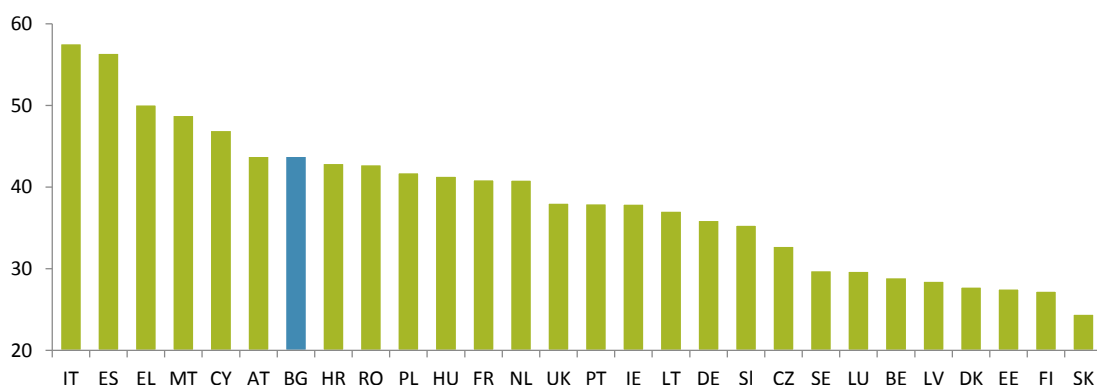
Източник: Евростат

От анализа на данните на МЗХ за структурата на земеделските стопанства¹⁹ може да се заключи, че високият дял на самонаетите в селското стопанство у нас се предопределя от концентрирането на работната сила в малките стопанства (с използвана земеделска площ до 10 дка), които разчитат в голяма степен на неплатени семейни работници. Това обуславя и по-ограничените възможности за инвестиране в нови технологии и модернизиране на производствения процес в сектора, въпреки продължаващата тенденция на окрупняване, изразена с постепенно нарастване на по-големите стопанства. На този фон е обяснима и тенденцията на повишаване на дела на наетия срещу заплащане труд в брутната добавена стойност, представен чрез компенсацията на наетите. През 2017 г. този дял достигна 30.4% и дори слабо надхвърли средния за ЕС (28.1%), докато през 2008 г. бе с около 15 пр.п. по-нисък.²⁰ Това бе свързано с постоянното нарастване на разходите за труд в сектора, при неустойчива динамика на добавената стойност. През 2017 г. компенсацията на един нает ускори темпа си на повишение до 8.3%, следвайки общата тенденция на нарастване на доходите в икономиката, но неблагоприятното развитие при производителността на труда се отрази в увеличение на разходите за труд на единица продукция.

Значителното влияние на самонаетите върху резултатите от икономическата активност в селското стопанство се потвърди и от данните за балансиращата позиция в доходната сметка на сектора, представена чрез брутния опериращ излишък, който включва както елемент печалба, така и възнагражденията за труд на самонаетите. Неговият дял в добавената стойност е устойчиво над 100% от 2007 г. насам, като през 2017 г. възлезе на 110.4%²¹. В номинално изражение статията отбеляза спад от 18.9% спрямо 2016 г., което бе индикатор за влошаване на рентабилността, в условията на наблюдаваното увеличение на самонаетите.

Индикации за по-ниската ефективност в селското стопанство в сравнение с предходната година показва и динамиката на отношението между брутната добавена стойност и брутната продукция. Според данните на НСИ от втората оценка за крайната продукция в сектора, отношението между двата показателя намаля до 43.8% от 44.4% през 2016 г. При сравнение с останалите страни-членки на ЕС обаче България заема сравнително благоприятна 7-ма позиция.

Граф. 49: Брутна добавена стойност към брутна продукция в селското стопанство (%)

Източник: Евростат

¹⁹ <http://www.mzh.government.bg/bg/statistika-i-analizi/izsledvane-strukturata-zemedelskite-stopanstva>

²⁰ По данни от Националните сметки.

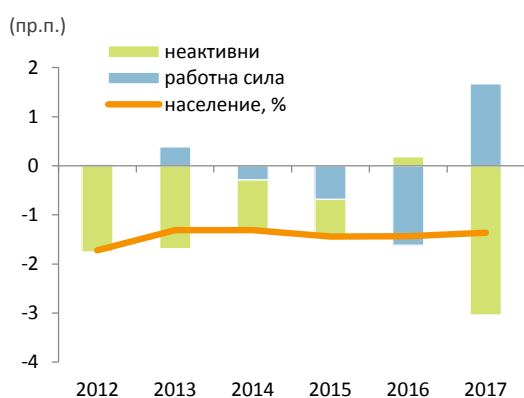
²¹ По данни от Националните сметки.

Предлагане на труд

Едно от най-забележимите постижения на пазара на труда през 2017 г. бе увеличеното предлагане на труд, което се реализира в условията на негативна демографска тенденция и свидетелстваше за активирано участие в работната сила. Това бе подкрепено от повишеното търсене на труд и нарастването на доходите в икономиката, но влияние оказа и провежданата политика в подкрепа на целевите групи на пазара на труда. Все по-ясно се забелязва и тенденция на връщане на емигранти с българско гражданско от чужбина, но тяхното отражение върху икономически активното население е незначително, поради отрицателните нетни миграционни потоци.

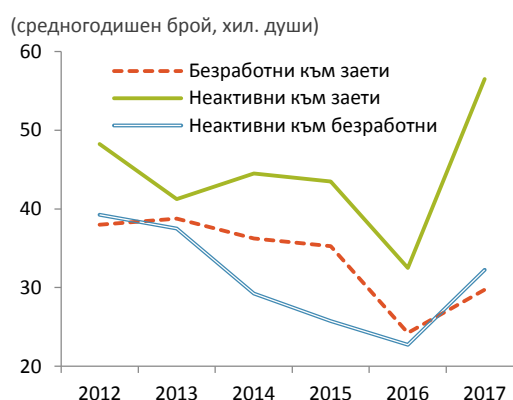
През 2017 г. работната сила в трудоспособна възраст (15-64 г.) се увеличи с 2.4% или 77.9 хил. души. Тъй като населението следва постоянна тенденция на намаление, нарастването на икономически активната част от него се осъществи за сметка на понижаване на групата на неактивните лица. Сред последните, обезкуражените са най-големият потенциален източник на работна сила, като техният брой намаля с 31.3% или с 51.2 хил. души и достигна 112.2 хил. (за възрастовата група 15-64 г.). Динамиката на обезкуражените обикновено следва цикъла на стопанската активност и в периоди на икономически подем намалява, в съответствие с нарастването на възможностите за заетост. От 2012 г. насам обезкуражените показват низходяща тенденция и през 2017 г. техният брой спадна дори под нивото им от 2008 г. Едва през 2017 г. обаче преходите от неактивност в работната сила успяха да допринесат за увеличение на икономически активното население. Като се има предвид, че годишното нарастване на работната сила бе по-голямо от намалението на обезкуражените, може да се твърди, че през изминалата година се наблюдава активиране и на други групи лица, които в предходните периоди са били неактивни.

Граф. 50: Население, работна сила и неактивни

Източник: Евростат, МФ

Граф. 51: Преходи на пазара на труда

Източник: Евростат

Наред с лицата, които желаят да работят, но не търсят работа (обезкуражените), към свободния трудов резерв се причисляват и маргинално свързаните с пазара на труда работещи на непълно работно време не по тяхно желание и лица, които търсят работа, но не са на разположение да започнат веднага, а така също и групата на безработните. Съвкупната стойност на всички тези хора възлезе на около 12.2%²² от работната сила през

²² Показателят се отнася за възрастовата група 15-74 г., поради липса на дезагрегация за възрастовата група 55-64 г. за всички включени лица.

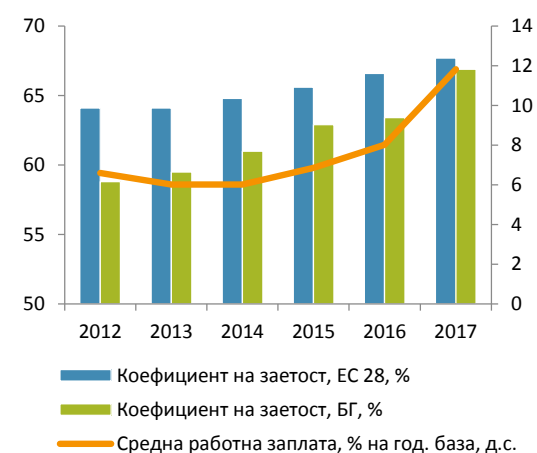
2017 г., като отбеляза най-големия си спад в периода на след-кризисното възстановяване в търсенето на труд. Бързото усвояване на свободния трудов ресурс се материализира в значително увеличение на заетостта, като за повишеното търсене на работна сила свидетелстваше и постепенното нарастване на недостига на труд. Според данните от бизнес анкетите на НСИ, делът на работодателите, които определят недостига на труд като пречка пред развитието на дейността им се увеличи след 2014 г., като през 2017 г. трайно надхвърли нивата си от 2008 г. във всички наблюдавани сектори на икономиката. В същото време, коефициентът на заетост (15-64 г.) достигна 66.9% и бе само с 0.8 пр.п. под средната стойност на показателя за страните-членки на ЕС, което е и най-малката дистанция от средното ниво за ЕС 28 не само за след-кризисния период, но и за годините преди икономическата криза.

Граф. 52: Динамика на свободния трудов ресурс и недостиг на труд в промишлеността

Източник: НСИ, Евростат, МФ

Граф. 53: Коефициент на заетост (15-64) и растеж на средната работна заплата

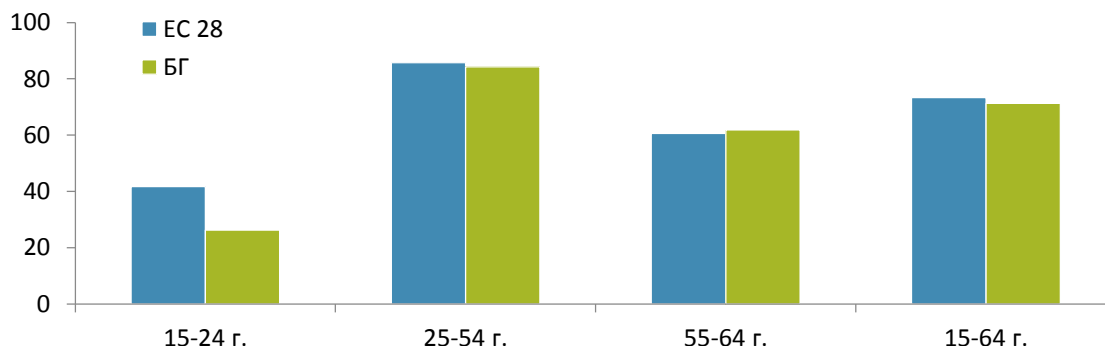

Източник: Евростат, НСИ

Подкрепен както от нарасналите възможности за заетост, така и от повишението на доходите в икономиката, коефициентът на икономическа активност на трудоспособното население достигна ниво от 71.3% през 2017 г., което бе исторически най-високата стойност за целия период на провеждане на наблюденията на работната сила. Благоприятно развитие се наблюдаваше при всички възрастови групи, като внимание заслужава отбелязаното повишение при младежите (15-24 г.) и при възрастните работници (55-64 г.). Участието на младежите в работната сила се увеличи за първи път през последните пет години до 26.3% през 2017 г., което се отрази в повишаване на нивото на младежка заетост до 22.9%, след продължителен спад в периода 2009-2016 г. Същевременно, коефициентът на младежката безработица от 12.9% остана с 3.9 пр.п. под средния за ЕС 28 за втора поредна година. При възрастните работници (55-64 г.) икономическата активност се характеризираше с по-голяма устойчивост на положителната промяна, което се обуславя от обективния процес на застаряване на работната сила и мерките за по-дълго оставане на пазара на труда, включително и чрез плавното повишаване на възрастта за пенсиониране. Сравнението на коефициентите на икономическа активност по възрастови групи с останалите страни-членки на ЕС показва, че независимо от скорошните положителни развития, най-голям потенциал за по-нататъшно повишение на участието в работната сила има най-вече при младежите, чийто коефициент на икономическа активност е сред най-ниските в ЕС и с над 15 пр.п. по-нисък от средния за ЕС 28. При лицата в активна

възраст между 25 и 54 г. показателят почти достигна средния за държавите членки (през 2017 г. бе едва с 1.4 пр.п. по-нисък), докато при възрастните работници (55-64 г.) нивото дори надхвърли средното за ЕС.

Граф. 54: Коефициенти на икономическа активност по възрасти през 2017 г. (%)

Източник: Евростат

Както младежите, така и възрастните работници са сред основните целеви групи на активната политика на пазара на труда. Според данните на Агенция по заетостта, която осъществява инициативите, финансирани с бюджетен ресурс, през 2017 г. общият брой на лицата, работили в програмите и мерките за насърчаване на заетостта се увеличи с 51.8% спрямо 2016 г. и достигна средномесечна стойност от 13.3 хил. души. Нарастването се осъществи по линия както на програмите, с дял от 70.5%, така и в резултат на изпълнението на насърчителните режими по Закона за насърчаване на заетостта (ЗНЗ), като вторите имаха по-голям принос за увеличени брой лица, намерили реализация на пазара на труда. Най-голям интерес към стимулите за наемане на безработни от целевите групи през изминалата година работодателите са проявили именно към насърчителните режими, свързани с наемането на безработни младежи до 29 г. и на безработни над 55 г., които заемат и най-голям дял в съвкупността на устроените на работа по мерки от ЗНЗ от 30.8% и 16.5%, съответно. Докато младежите и възрастните работници са по-широко застъпени при мерките, то продължително безработните (над 12 месеца), които също са обект на активна подкрепа, намират по-голям обхват при реализацията на програмите. През 2017 г. най-голям дял на работилите в програми зае програмата за обучение и заетост на продължително безработни (21.9%), която по своята същност наподобява прекратената през 2015 г. инициатива „От социални помощи към осигуряване на заетост“. Относително голям обхват като ресурс и участие заемат и регионалните програми за заетост, чиято цел е да адресират регионалните диспропорции между търсенето и предлагането на труд. В тази връзка, през септември 2017 г. стартира пилотна фаза с бюджетно финансиране на новата програма „Работа“, която обхваща 14 общини с най-висока безработица в Северозападна България. Нейният дял в общата реализация на програмите остана нисък през 2017 г., но е предвидено мащабът ѝ да се увеличи през 2018 г., като се прилага на национално ниво, обхваща освен продължително безработни и неактивни лица, и се финансира и от ОП РЧР.

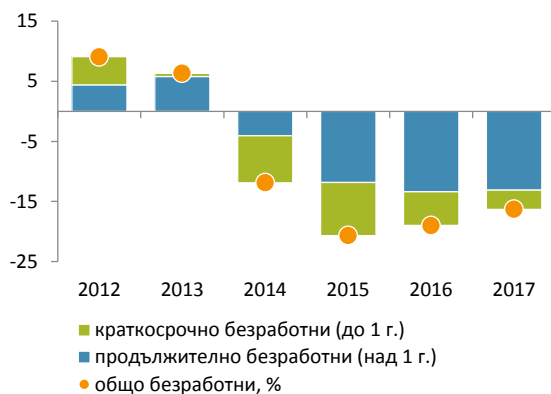
Граф. 55: Структура на работилите в програми и мерки, финансирани с бюджетен ресурс през 2017 г. (%)

Източник: АЗ, МФ

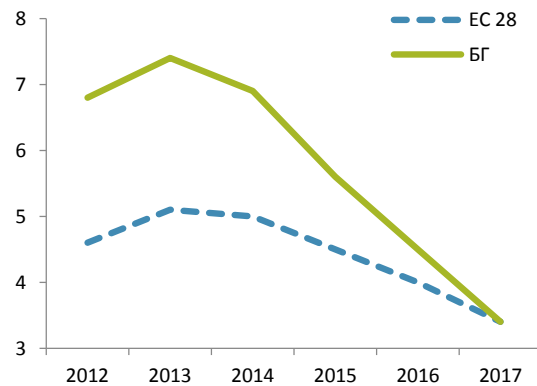
През 2017 г. броят на безработните, по данни на НСИ, отбеляза спад до 206.9 хил. души, което съответстваше на коефициент на безработица от 6.2%. Това бяха и най-ниските стойности, отчетени от 2009 г. насам. Наред с цикличното понижаване, се наблюдаваше и структурно подобрене, за което свидетелстваше низходящата динамика при продължително безработните лица. От 2015 г. насам те имат определящо значение за намалението на общия брой безработни. Коефициентът на дълготрайна безработица достигна 3.4% през 2017 г., като отбеляза спад от 4 пр.п. спрямо най-високата си стойност в след-кризисния период през 2013 г. и понастоящем е сравним със средното ниво за ЕС 28.

Граф. 56: Приноси за динамиката на безработните (пр.п.)

Източник: НСИ, МФ

Граф. 57: Коефициент на дълготрайна безработица (%)

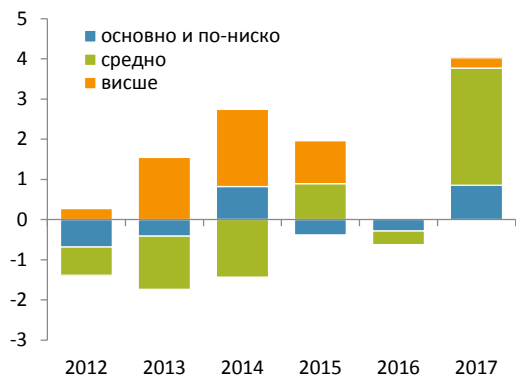

Източник: Евростат

Структурното подобрене на пазара на труда бе потвърдено и от благоприятната динамика при безработните с основно и по-ниско образование, тъй като недостатъчната квалификация е сред основните причини за формирането на структурна безработица. Коефициентът на безработица сред лицата с основно и по-ниско образование се понижи до 18.1% през 2017 г., от почти 30% през 2013 г., като отбеляза и най-бърз темп на намаление в сравнение с коефициентите при лицата със средно и висше образование. Това намери отражение в повишаване на заетостта при лицата с по-ниска квалификация, което показва, че през изминалата година икономиката е генерирала работни места и за по-ниско квалифицираните работници. Същевременно, повишаването на квалификацията и

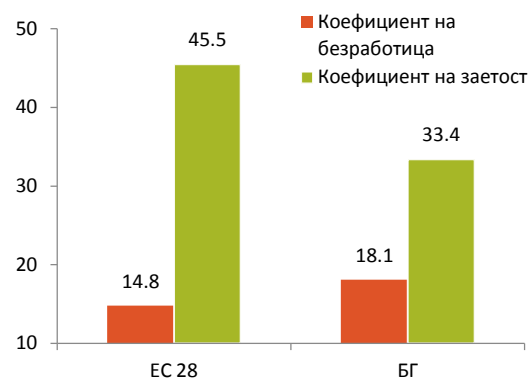
уменията както на свободния трудов ресурс, така и на заетата работна сила, продължават да бъдат сред основните предизвикателства на пазара на труда, доколкото коефициентите на безработица и на заетост при лицата с основно и по-ниско образование остават значително над и под съответните за ЕС 28.

Граф. 58: Приноси към динамиката на зетите (15-64 г.) по степени на образование (пр.п.)

Източник: НСИ, МФ

Граф. 59: Коефициенти на заетост (15-64 г.) и на безработица (%)

Източник: Евростат

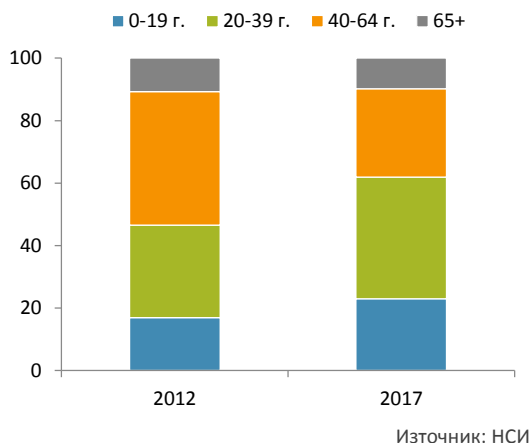
Сред потенциалните източници на работна сила могат да се причислят и емигрантите, които са напуснали страната през предходните години, но проявяват засилена тенденция на връщане от 2014 г. насам. През 2017 г. броят на имигрантите с българско гражданство се увеличи до 13.1²³ хил. души, като за първи път зае и по-голям дял от 51% в общата съвкупност на имигрантите, в сравнение с 49% за лицата с чуждо гражданство (сред които около 95% са от страни извън ЕС). Освен че са над 2.5 пъти повече в сравнение с 2012 г., в структурата на хората, които се връщат от емиграция, също се наблюдава положителна промяна. През 2017 г. преобладава дялът на младите между 20 и 39 г. (38.9%), като значително увеличение се забелязва и при възрастовата група до 19 г. (22.9%), докато през 2012 г. водеща е била групата на по-възрастните лица между 40 и 64 г. Това означава, че все повече млади хора се връщат в България и при добре формулирани и системни политики за привличане на млади българи от чужбина, би могло да се смекчи негативното демографско отражението върху работната сила и то най-вече при младите възрастови кохорти.

Към 2017 г. положителното влияние от връщащите се в страната български емигранти върху икономически активното население все още е незначително, поради увеличението и на потока на емигрантите, макар и с по-бавен темп на годишна база. С пълното отваряне на трудовите пазари на ЕС за българи през 2014 г., броят на напускащите рязко се увеличи до 23.9 хил. души, след което годишният поток започна да проявява отслабен ръст и достигна 27 хил. души през 2017 г. В структурата му обаче трайно преобладават младите хора между 20 и 39 г., които през 2017 г. възлизат на 56.4% или всеки втори емигрант е млад човек. Все пак, като благоприятно развитие може да се отчете забавянето при отрицателната нетна миграция на български граждани, което се наблюдава през 2017 г., породено от повишаването на връщащите се от чужбина и по-бавното нарастване на напускащите страната. Като се имат предвид демографското развитие и фактът, че около 1

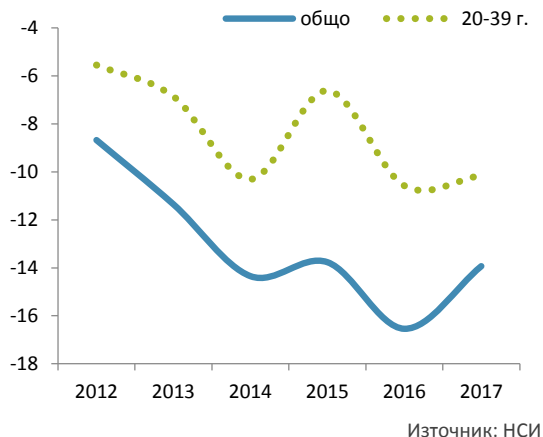
²³ По данни на НСИ за външната миграция от демографската статистика.

млн. българи вече са напуснали България през последните три десетилетия²⁴, не може да се очаква в бъдеще емиграционните потоци да нарастват. От друга страна, подобряващите се икономически условия в страната и положителните очаквания за растежа на работните места и повишаването на доходите би следвало както да задържат емиграцията, така и да насърчат връщането на българските емигранти в страната.

Граф. 60: Структура на имигрантите с българско гражданство (%)

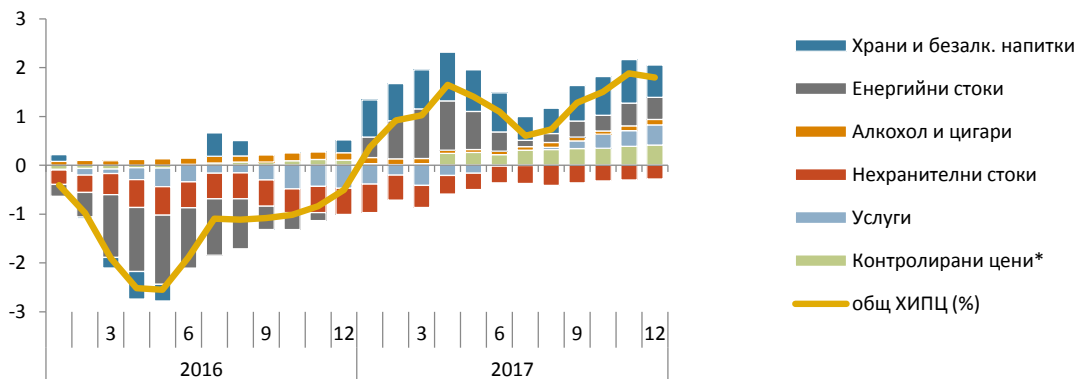
Граф. 61: Нетна миграция на българи (хил. души)

Инфлация

Средногодишната инфлация през 2017 г., според ХИПЦ, възлезе на 1.2%, след като бе отрицателна в периода 2014-2016 г., а повишението на общото ниво на цените в края на годината бе 1.8%. Всички основни компоненти на общия индекс, с изключение на неенергийните нехранителни стоки, отчетоха поскъпване спрямо декември 2016 г. Водещ положителен принос имаше групата хранителни продукти и безалкохолни напитки, следвани от енергийните стоки и пазарните услуги.

Граф. 62: Динамика на потребителските цени по основни компоненти на ХИПЦ (пр.п., спрямо съответен месец на предходната година)

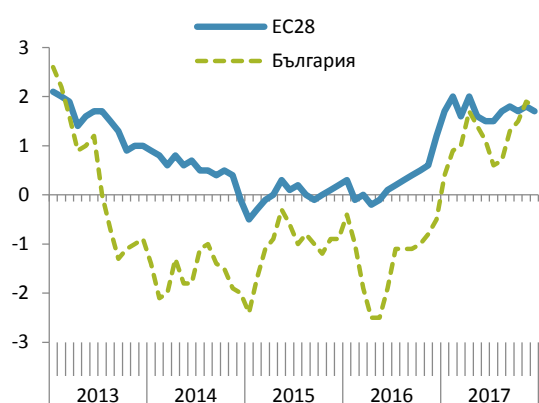
* Индексът на административните цени е изчислен чрез претегляне на съответните елементарни агрегати в потребителската кошница.

Източник: Евростат, МФ

²⁴ По данни от статия „10 години в ЕС“, Фондация „Институт Отворено общество – София“, октомври 2017 г.

След като четири поредни години за периода 2013-2016 г. България се нареждаше сред страните в ЕС с най-висок годишен темп на дефлация в края на годината, през 2017 г. страната се доближи до средното за ЕС28 за този показател. Въпреки близките стойности на изменение на ниво общ индекс, в групите енергийни и нехранителни стоки и в по-малка степен при алкохол и цигари бяха наблюдавани известни отклонения спрямо средното за ЕС28, които са се компенсирани помежду си.

Граф. 63: Динамика на общия ХИПЦ (% на год. База)

Граф. 64: Изменение по компоненти на ХИПЦ към декември 2017 г. (% на год. база)

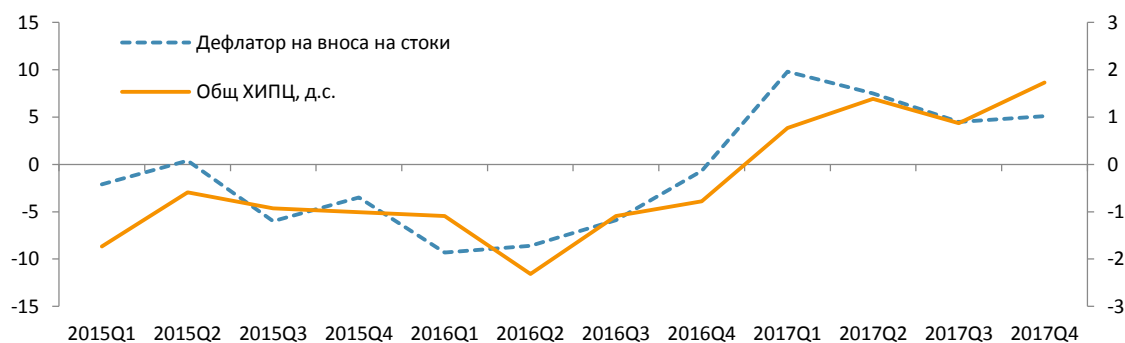

*от общия индекс са изключени енергийните стоки и непреработените храни

Източник: Евростат, МФ

Динамиката на потребителските цени през годината се намираще до голяма степен под влиянието на международните цени на внасяните в страната стоки. Цените в групата хранителни продукти и безалкохолни напитки, която имаше водещ положителен принос за инфлацията в края на годината, се повишиха средно с 3.1% през декември на годишна база. За това допринесе в основна степен поскъпването на преработените храни и най-вече на мляко и млечни продукти, поради покачването на международните цени на млечните продукти, както и повишената изкупна цена на млякото. При непреработените храни по-съществен принос имаше по линия на по-високите цени на месото, чието ускорение през годината също бе вследствие на покачване на цените от внос. По данни на международната организация по прехраната и земеделието (FAO) към ООН, международните цени на млечните продукти са се повишили средно с 31.5% през годината, а тези на месото – с 8.9%.

Граф. 65: ХИПЦ инфлация и дефлатор на вноса на стоки, изменение в % спрямо съответното тримесечие на предходната година

Източник: Евростат, МФ

По-съществено нарастване в края на годината отчетоха и цените на енергийните стоки и в частност транспортните горива (с 6.7% на годишна база), които също следваха динамиката на международната цена на суровия петрол. След като ефектът от навлизането на нов участник на пазара на дребно през предходната година постепенно се изчерпи, динамиката на вътрешните цени бе много по-близка до тази средно за страните от ЕС28 през второто полугодие на 2017 г. Въпреки че именно на този компонент на ХИПЦ се дължи по-съществената разлика в отчетеното поскъпване на енергийните стоки спрямо средното за ЕС28 към декември 2017 г., средно за годината разликата не е толкова съществена. Поскъпването на горивата в България е 8.8%, а това за ЕС28 – 7.1%, при средно повишение в международната цена на Брент от 24.6%, преизчислено в евро.

Базисната инфлация²⁵ премина на положителна територия през второто полугодие и отчете нарастване от 1.0% в края на 2017 г. Влияние за това оказа и поскъпването на услугите (без позициите с административни цени), което се ускори по-осезаемо в периода септември-декември и в края на годината бе 1.6%. То допринесе и за ускорението в общия ХИПЦ през последното тримесечие. Цените в сферата на общественото хранене следваха устойчива тенденция на поскъпване, която може да бъде свързана и с наблюдаваното поскъпване при храните в страната. Отчетено бе и съществено забавяне в поевтиняването на билетите за въздушен транспорт, което се наблюдаваше през последните две години и половина във връзка с нарасналата конкуренция от страна на опериращите в страната (нискобюджетни) авиокомпани. Спадът при цените на телекомуникационните услуги също се забави.

Единствено нехранителните стоки (без енергийни продукти и позициите с административни цени) продължиха да отчитат поевтиняване, макар и с по-нисък темп, което към декември възлезе на -1.3% и бе основно формирано от продължаващ спад в цените на стоките с дълготраен характер.

Промените в акцизните ставки за тютюневите изделия от началото на годината доведоха до поскъпването им с 2.7% на годишна база към декември. Изчисляваният от Евростат индекс при постоянно ниво на данъците (HICP at constant tax rates), показва инфлация в края на годината от 1.6%, което означава, че промените в данъците, които през годината се отнасят до промените в акцизните ставки, са повлияли за нарастването на общата инфлация с 0.2 пр.п.

Административните цени нараснаха средно с 2.6%²⁶ в края на годината, след като по-осезаемо повишение имаше при цените на топлоенергия (23.1%), централно газоснабдяване (19.2%), канализационни услуги (8.9%) и водоснабдяване (5.8%).

Външна позиция и конкурентоспособност

И през 2017 г. външната позиция на България остана стабилна. По текущата и капиталовата сметки бяха отчетени нетни входящи потоци, които се отразиха и в съществено подобрене на индикаторите за външна задлъжнялост. Дяловете на българския износ

²⁵ От общия ХИПЦ е изключено изменението в цените на енергийните стоки и непреработените храни.

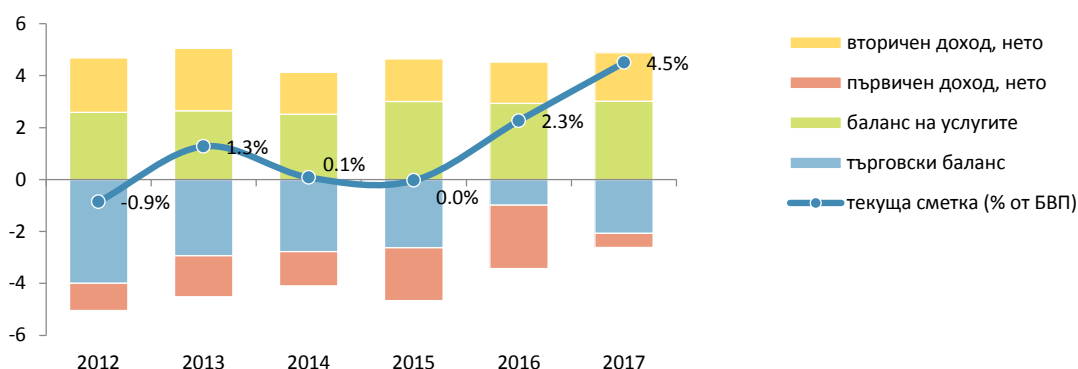
²⁶ Индексът на административните цени е изчислен чрез претегляне на съответните елементарни агрегати в потребителската кошница.

в световния внос и във вноса в рамките на ЕС продължиха да се повишават, а тенденциите в развитието на реалния ефективен валутен курс (РЕВК) показаха, че ценовата конкурентоспособност се е запазила стабилна. Беше отчетено по-съществено нарастване на РЕВК, дефлиран с разходите за труд на единица продукция, но това не оказва негативно влияние върху експортната конкурентност на икономиката.

ТЕКУЩА СМЕТКА И КОНКУРЕНТНОСТ НА ИЗНОСА

Излишъкът по текущата сметка достигна 2.3 млрд. евро или 4.5% от БВП, като положително салдо бе регистрирано както при външната търговията, така и при разплащанията общо за доходните статии. В платежния баланс на България статиите *услуги* и *вторичен доход* са традиционно положителни и през последните години излишъкът по тях компенсира отрицателните баланси в търговията със *стоки* и *първичен доход*. Това бе наблюдавано и през 2017 г.

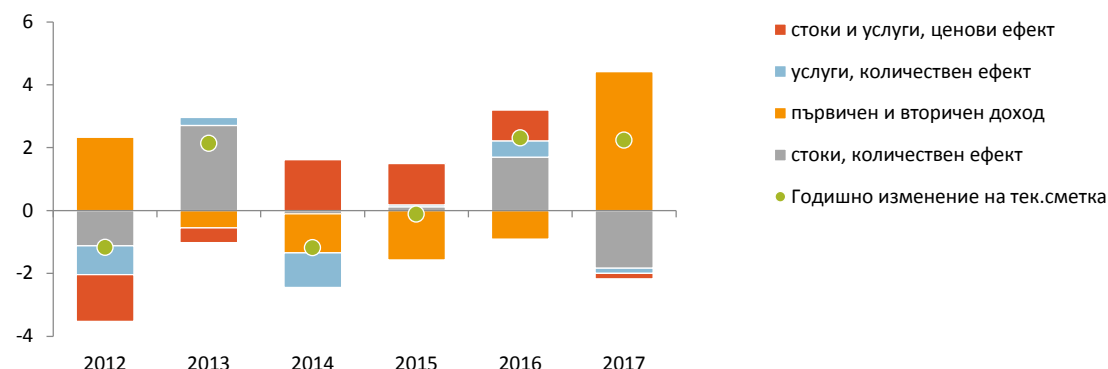
Граф. 66: Динамика на текуща сметка по компоненти (млн. евро)

Източник: НСИ, БНБ

Салдото по текущата сметка се повиши с 2.2 пр.п спрямо 2016 г. Подобриенето бе в резултат от свиване на дефицита по *първичен доход*, докато при външната търговия се наблюдаваше неблагоприятна ценова динамика²⁷, съчетана с изпреварващо нарастване на реалния внос спрямо износа на *стоки* и *услуги*.

Граф. 67: Приноси към годишното изменение на текущата сметка* (пр.п)

* Изчисленията са базирани на метод, използван в разработката „External rebalancing in the euro area: Progress made and what remains to be done“, European Commission (септември 2014 г.)

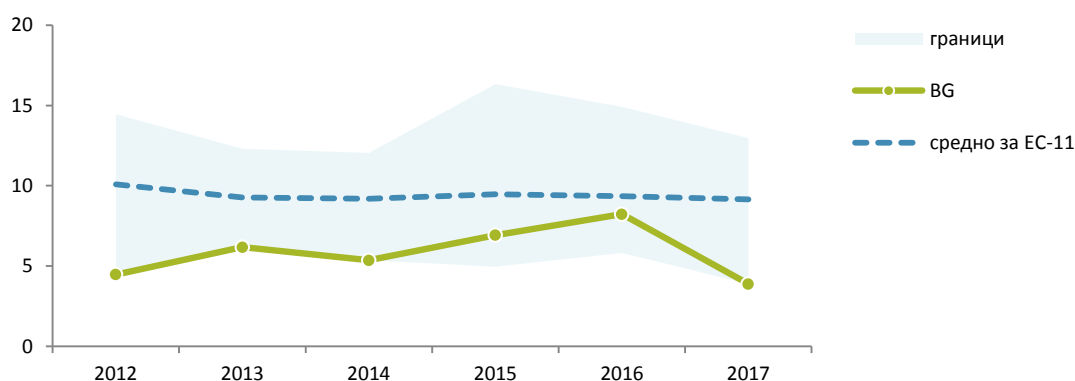
Източник: БНБ, НСИ, собствени изчисления

²⁷ Изпреварващо нарастване на цените за внос пред тези за износ

Основен положителен принос за динамиката на текущата сметка имаше статията *първичен доход*. Дефицитът се сви до 1.1% от БВП, при 5.1% през 2016 г. Подобриение бе отчетено както при получения, така и при изплатения доход. По статия *доход, получен от временно работещи в чужбина* се наблюдава постепенно нарастване на годишните потоци и през 2017 г. те достигнаха 1.6% от БВП, при 1.3% през 2016 г. Същевременно изплатеният към нерезиденти доход се сви на половина. Динамиката бе продиктувана от пониските изплатени доходи по преки инвестиции. При регулярните ревизии на Платежния баланс, които са заложи в календара на БНБ и са в съответствие с изискванията на ЕЦБ, данните за ПЧИ и съответно изплащаният инвестиционен доход традиционно подлежат на значителни корекции. В резултат от включване на допълнителна информация, данните най-често се ревизират в посока увеличение на потоците от ПЧИ и изплатения инвестиционен доход, което води до влошаване на баланса по Първичен доход и, респективно, по Текущата сметка.

Изплащането на дивиденди и разпределена печалба през 2017 г. се отрази в понижаване на възвращаемостта на ПЧИ, като показателят за България е под средния за останалите нови страни, членки на ЕС.

Граф. 68: Доходност от ПЧИ

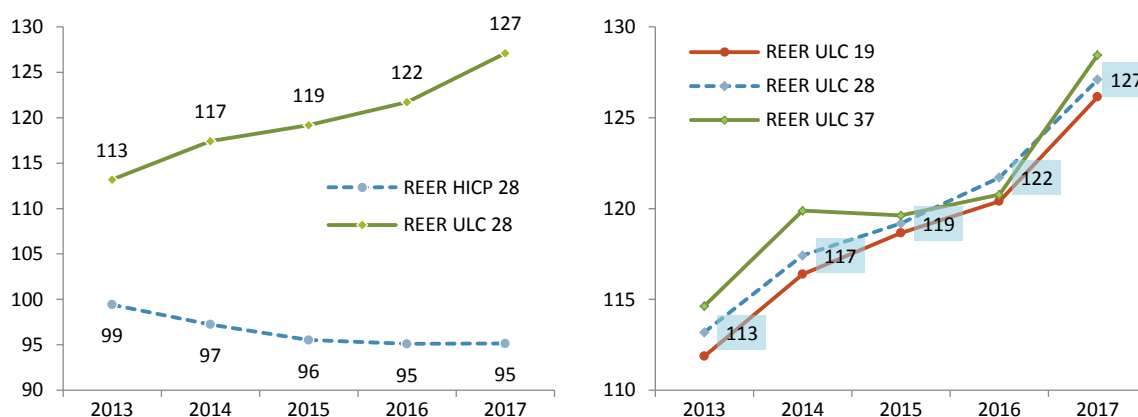

Източник: Евростат, собствени изчисления

Влошаването на баланса на стоки и услуги бе продиктувано в основна степен от същественото ускорение на вътрешното търсене, което се отрази в ускорение на вноса. Реалният износ имаше положителен принос за динамиката на текущата сметка, но влиянието му бе по-слабо поради понижението на темпа на растеж спрямо предходната година. Водещо бе изменението при търговията със стоки, а приносът на услугите за динамиката на текущата сметка бе слабо отрицателен.

Въпреки отчетеното забавяне, текущата динамика на износа намери отражение в повишени експортни дялове в световния и европейския внос. То беше подкрепено от подобриение в ценовата и разходната конкурентоспособност, измерени чрез динамиката на реалния ефективен валутен курс (РЕВК) с различни дефлатори. Индексите на РЕВК, изчислени въз основа на ценови дефлатори в т.ч. ХИПЦ, дефлатора на БВП и на износа следваха относително ниска степен на поскъпване на годишна база. По този начин нивото на РЕВК с ХИПЦ остана по-ниско спрямо средното за 2010 г., а в останалите случаи се наблюдаваше продължаване на тенденцията на забавяне на темповете на нарастване в годините след кризата.

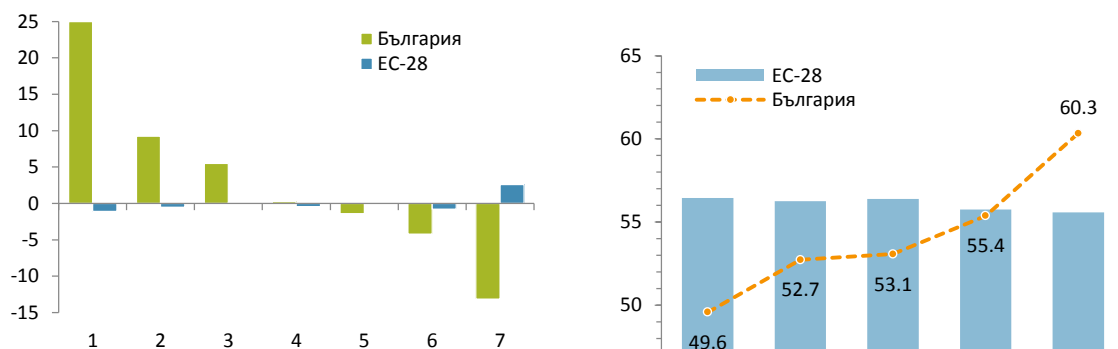
Граф. 69: РЕВК на България, 2010=100

Източник: Евростат

Възходящо развитие следваше единствено РЕВК, базиран на номиналните разходи за труд на единица продукция (РТЕП) общо за икономиката. Разгледано по икономически дейности, секторът на услугите в България се характеризираше с по-благоприятна динамика спрямо средното ниво в ЕС-28. Това беше в сила за *операции с недвижими имоти, създаване и разпространение на информация, и финансови и застрахователни дейности*, където номиналните РТЕП отчетоха спад в България. В търговия, хотели и ресторанти, транспорт стойността на показателя беше близка до 0 и имаше неутрален принос за динамиката на общо в икономиката. Съществено нарастване се наблюдаваше в рамките на сектор индустрия в т.ч. промишленост и строителство. От гл.т. на оценяване на експортната конкурентоспособност с водещо значение се явява динамиката на разходите за труд в промишлеността.

Граф. 70: Динамика на номиналните РТЕП, по икономически дейности (А10) през 2017 г. и дял на компенсациите на наетите в БДС (2010=100) в индустрия без строителство, България и ЕС-28

Легенда: 1- Строителство; 2- Индустрия без строителство; 3 – Общо; 4 - Търговия, хотели и ресторанти, транспорт; 5 - Финансови и застрахователни дейности; 6 - Информационни дейности; 7 - Недвижими имоти

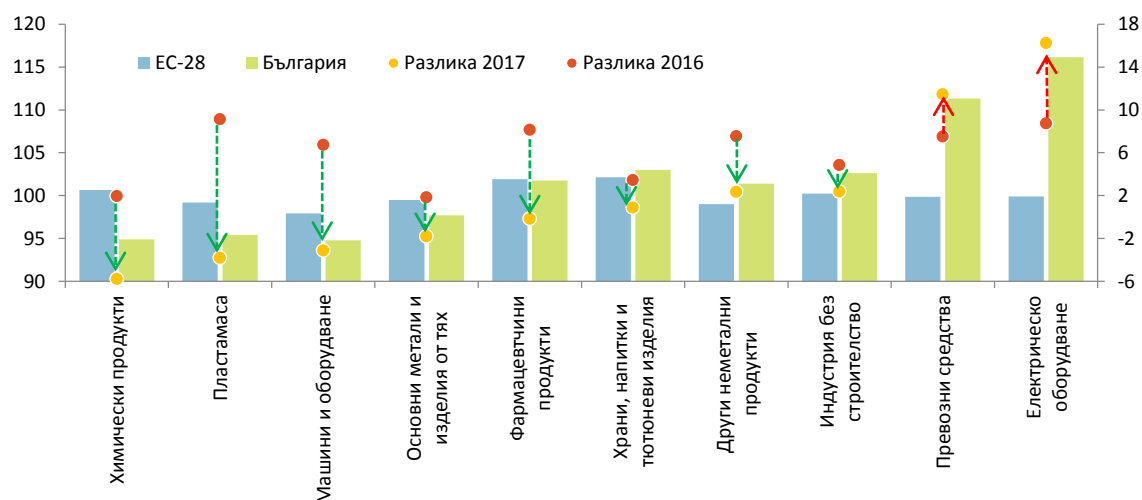
Източник: Евростат, МФ

През 2017 г. номиналните РТЕП в българския промишлен сектор се повишиха с 9.3%, което доведе и до нарастване на дела на компенсациите на наетите в БДС²⁸ над средното за ЕС-28 ниво (60.3% спрямо 55.6%, съответно). Въпреки отчетеното ускорено нарастване общо за сектора, 10-те водещи експортно-ориентирани дейности на българската икономика

²⁸ Съгласно методологията на ЕЦБ, при изчисляване на РЕВК, базиран на номиналните РТЕП в промишлеността, се използва дела на компенсациите на наетите в БДС по постоянни цени.

мика²⁹ се характеризираха с благоприятно развитие. През 2017 г. в по-голяма част от избраните дейности дела на разходите за труд в България³⁰ отчете по-ниско или близко нарастване в сравнение със средното за ЕС-28. По-съществено предимство от гл.т. на разходната конкурентоспособност се наблюдаваше в *производство на химически продукти, -на пластмаса, -на машини и оборудване, и -на основни метали*. С близки темпове на изменение се характеризираха *производство на основни фармацевтични продукти, -на хранителни продукти, -и други неметални продукти*. Изпреварващо нарастване на дела на разходите за труд в произведената продукция регистрираха *производство на превозни средства, и –на електрически съоръжения*. Това, което прави впечатление, че през 2017 г. се затваря ножицата между динамиката на разходите за труд на единица продукция в България и ЕС-28. Ако през 2016 г. тази разлика по икономически дейности е варирила в интервала между +2 и +10 пр.п., то през 2017 г. в пет от десетте избрани икономически дейности, с най-голямо значение за българския износ, тя е отрицателна. В три от тях е положителна, но относително ниска (около +2 пр.п.) и намаляваща спрямо предходната година. И единствено в две от дейностите с изпреварващо нарастване на дела на разходите за труд, тя се повишава спрямо 2016 г.

Граф. 71: Отношение между индекса на разходите за труд и произведената продукция*, България и ЕС-28, 2017 г.

* В графиката е представена също и разликата между динамиката на конструирания индекс в България и ЕС-28 за 2017 и 2016 г.

Източник: Евростат, Структурна бизнес статистика, собствени изчисления

Акумулираното сравнително предимство в избраните десет дейности на промишлеността по отношение на по-ниския дял на разходите за труд в сравнение със средното за ЕС-28 ниво също създава потенциал за нарастване на доходите без това непременно да води до загуба на конкурентни позиции³¹. Възходящата динамика на компенсациите на наетите предполага намаляване на дела на печалбите в тях, но последните актуални данни показваха, че дейностите на промишлеността имат потенциал да поемат изпреварващ растеж на доходите спрямо производителността. В по-голяма част от разглежданите

²⁹ Избраните десет икономически дейности покриват 82.4% от износа на стоки през 2017 г.

³⁰ При сравнението на разходите за труд в България спрямо ЕС-28 за 2017 г. са използвани данни от краткосрочната бизнес статистика за промишлеността (А64), тъй като подробните данни от СНС (А64) не са налични. Като приближение на дела на компенсациите на наетите в БДС по постоянни цени в избраните икономически дейности на промишлеността е използвано отношението между индекса на средствата за работна заплата и този на реалния обем промишлена продукция.

³¹ Последните налични данни за изчислените показатели, които се базират на СНС се отнасят за 2016 г. (дял на компенсациите на наетите в БДС, относителна производителност на труда).

дейности, наличието на гъвкавост, представена чрез по-ниския дял на разходите за труд по текущи цени, и респективно по-висок дял на брутния опериращ излишък, беше съчетана с висока производителност на труда. Това беше най-ясно изразено в *производство на основни метали и изделия от тях, -на кокс и рафинирани продукти, -на химически продукти, и -на други неметални продукти*. С по-ниска гъвкавост и понижени конкурентни предимства се характеризираха *производство на храни, напитки и тютюневи изделия, -на текстил и облекло и -на превозни средства*.

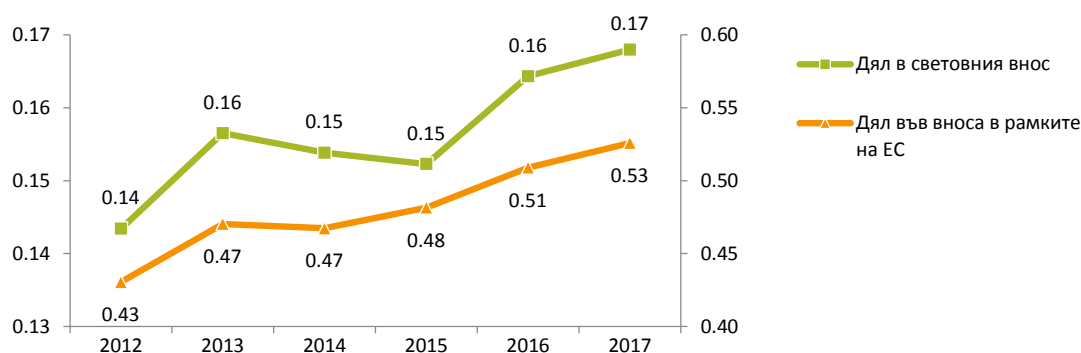
Табл. 2: Избрани показатели за десет икономически дейности на промишлеността с най-висок дял в износа на стоки, България и ЕС-28

	Дял в износа на стоки (%)	Дял на компенсациите на наетите в БДС (%)		Относителна производителност на труда
	2017	2016		2016
	България	България	ЕС-28	България
Общо за икономиката		48.5	53.0	
Индустрия без строителство		45.4	51.7	
Производство на основни метали и изделия от тях	19.6	44.4	64.6	138
Производство на храни, напитки и тютюневи изделия	15.4	48.2	52.3	89
Производство на текстил и облекла	8.7	68.2	61.5	44
Производство на кокс и рафинирани продукти	8.0	14.5	32.0	1304
Производство на електрическо оборудване	8.0	61.7	62.1	115
Производство на машини и оборудване	7.3	59.9	60.2	94
Производство на химически продукти	5.3	31.3	44.0	227
Производство на пластмаса	3.9	47.0	60.4	100
Производство на превозни средства	3.2	61.1	52.7	90
Производство на фармацевтични продукти	3.2	48.5	33.4	160
Производство на други неметални продукти	3.0	38.6	59.4	153

Източник: Евростат, собствени изчисления

България запази добри конкурентни позиции по отношение общия износ на стоки през 2017 г. Отчетеното номинално нарастване бе обвързано и с възходяща динамика на дела на България в световната и европейската търговия.

Граф. 72: Дял на българския износ в международния стокообмен

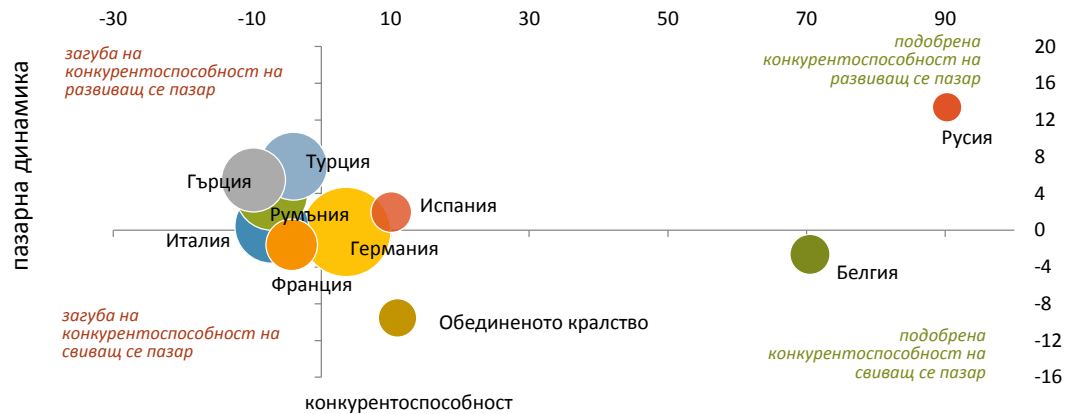

Източник: СБ,БНБ, собствени изчисления

Номиналната динамика на износа на стоки бе в съответствие с растежа на световната търговия и ускорението на износа при много от страните от ЕС. При основни търговски партньори на България бе наблюдавана благоприятна пазарна динамика, т.е. номиналното

нарастване на вноса в тези страни бе малко по-силно от средното за света. Анализът на износа на географски принцип показа, че през 2017 г. България е загубила част от позициите си в търговията с Италия, Румъния, Турция, Гърция и Франция, но този спад е компенсирал от подобрене в износа към други държави, членки на ЕС (вкл. Германия, Белгия, Испания и Великобритания), и Руската федерация. Търговията с Руската федерация обаче бе повлияна от еднократни операции свързани с връщане на неизползвано оборудване.

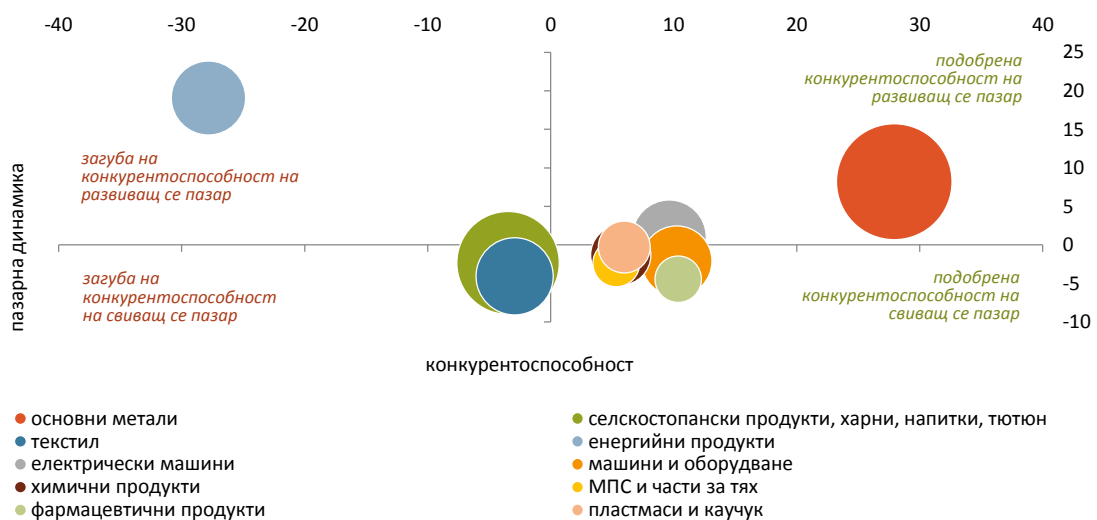
Граф. 73: Експортна конкурентоспособност спрямо 10 водещи търговски партньори през 2017 г.*

* Размерът на балончетата отразява дела на страната в износа на България през 2017 г. Пазарната динамика се изчислява като разликата между годишните растежи на вноса в страната и в света през 2017 г. Конкурентоспособността представлява разликата между нарастването на износа на България към страните и повишението на вноса им в номинално изражение. Източник: ИТС, СБ, собствени изчисления

По отношение на стоквата структура бе отчетена подобрена конкурентоспособност в повечето от групите т.е. темпът на нарастване на износа на България в отделните групи е по-висок от темпа на нарастване на вноса на тези стокви групи в глобален план. Същевременно една част от водещите в износа ни групи се характеризират с неблагоприятна пазарна динамика т.е. наблюдава се по-слаб ръст на търговията спрямо средното световно ниво. През годината е отчетена и загуба на конкурентни позиции при търговията с продукти от селското стопанство (вкл. храни, напитки и тютюн), енергийни продукти и текстил.

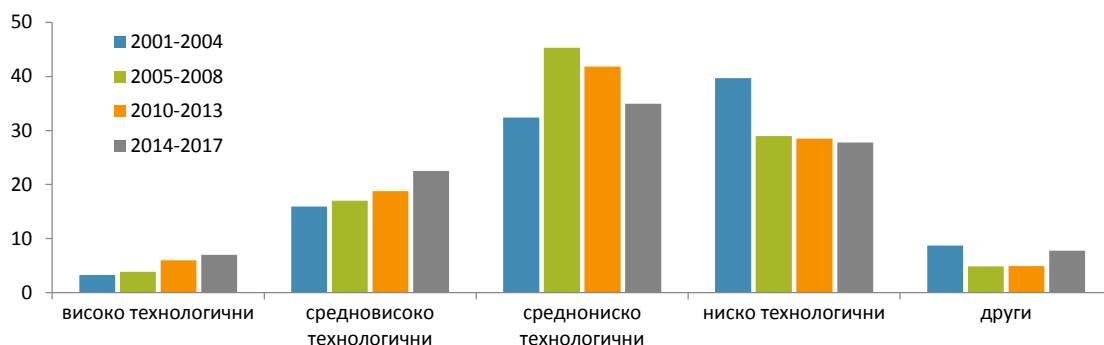
Граф. 74: Експортна конкурентоспособност по 10 водещи групи стоки през 2017 г.

* Размерът на балончетата отразява дела на стоката в износа на България през 2017 г. Пазарната динамика се изчислява като разликата между годишните растежи на вноса на стоквата група и вноса в света през 2017 г. Конкурентоспособността представлява разликата между нарастването на износа на България от съответната стоква група и повишението на световния внос на групата в номинално изражение. Източник: ИТС, собствени изчисления

Постепенно подобрене на качествената структура на износа. Увеличава се делът на стоките за износ от високо технологичните и средновисоко технологичните производства (фармацевтични и химични продукти, електронно и телекомуникационно оборудване, електрически машини, както и други машини и съоръжения). Същевременно се отчита относително понижаване на износа на ниско и средно-ниско технологични стоки (основни метали, енергийни продукти и текстил).

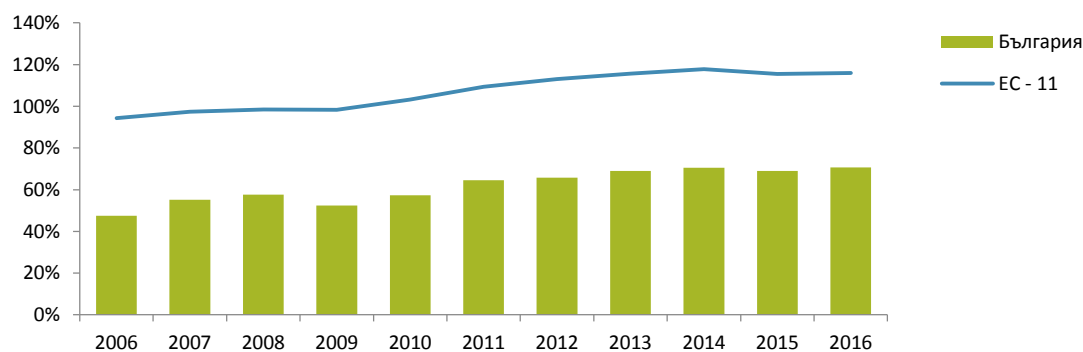
Граф. 75: Качествена структура на износа (дял в износа по степен на технологична обезпеченост)

Източник: ИТС, собствени изчисления

Наблюдава се и постепенно нарастване на износа на глава от населението, но равнището за страната в стандарт на покупателна способност остава далеч под средното за другите нови страни членки на ЕС.

Граф. 76: Износ на стоки и услуги на човек от населението, изчислено по СПС (ЕС28=100)

Източник: Евростат, собствени изчисления

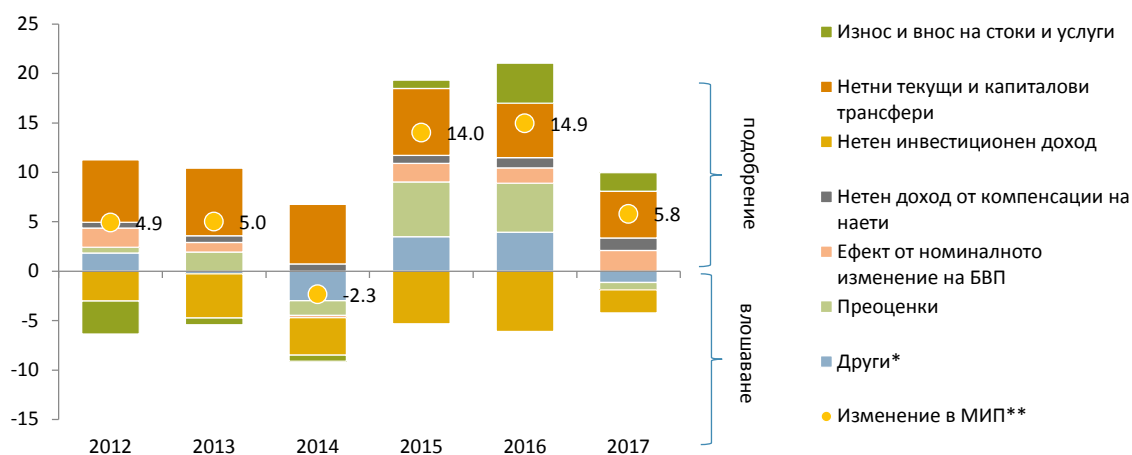
ФИНАНСОВИ ПОТОЦИ И ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ

Положителния баланс на външната търговия със стоки и услуги, входящите нетни трансфери и потоците по капиталовата сметка на платежния баланс се отразиха в подобряване на Международната инвестиционна позиция³² (МИП) на България през 2017 г. Отрицателното влияние на нетния инвестиционен доход се запази, но поради свиването на дефицита, негативният принос съществено се ограничи спрямо 2016 г. Предвид високото ниво на ПЧИ и портфейлни инвестиции в страната, които са натрупани в минали периоди, може да се очаква този поток да продължи да оказва значителен отрицателен ефект върху МИП и през следващите години. През годината бяха отчетени и отрицателни ефекти от

³² Параграфът представя анализ на връзките на страната с останалия свят (потоци от платежния баланс) и на ефекта от различни преоценки на чуждестранните активи и пасиви и е базиран на Lane, Philip R., and Gian Maria Milesi-Ferretti, 2005, "Financial Globalization and Exchange Rates," IMF Working Paper No. 05/03

преоценки на портфейла, които ограничиха подобрението на общия баланс на активи и пасиви.

Граф. 77: Приноси към изменението на МИП като % от БВП (пр.п.)

* „Други“ включва влиянието на годишните потоци по статията Грешки и пропуски (Платежен баланс) върху изменението на съотношението на МИП към БВП.

** Тъй като МИП е отрицателна, когато изменението между две години също е отрицателно („-“), се наблюдава нарастване на отрицателния баланс или влошаване на МИП. Съответно „+“ означава свиване на отрицателния баланс т.е. подобрение на МИП.

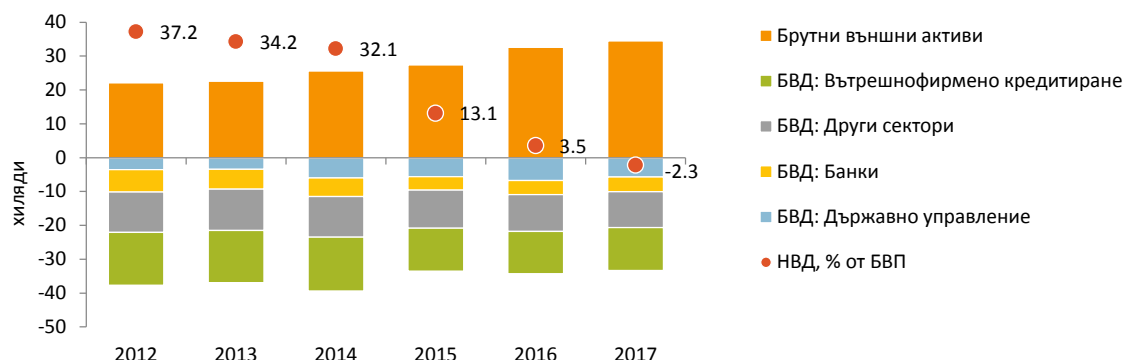
Източник: БНБ, НСИ, собствени изчисления

МИП на България се подобри през 2017 г., като отрицателното салдо се сви с 8.6% (1.8 млрд. евро) до 20.4 млрд. евро (40.5% от БВП). Изменението отрази нарастване на активите и леко намаление на пасивите. Чуждестранните активи на страната се увеличиха с 3.5% спрямо декември 2016 г., достигайки 48 млрд. евро към края на 2017 г. Положителните баланси по текущата и капиталовата сметка и натрупването на фискални буфери успяха да компенсират спада на резервите на БНБ с 236.5 млн. евро. Положителен принос имаше и нарастването на чуждестранните активи на банките, което отрази прилагането на по-висок отрицателен лихвен процент върху свръхрезервите на банките, въведен от БНБ през октомври 2017 г. Плащанията по външния дълг от страна на правителството намалиха пасивите по портфейлните инвестиции в страната. Общо чуждестранните пасиви намаляха с 0.3% до 68.4 млрд. евро. Подобрението на баланса на МИП отразява нарастващото благосъстояние и конкурентоспособност на страната, доколкото ускореното натрупване на активи спрямо пасивите е израз и на положителното салдо при търговията със стоки и услуги.

От средата на 2017 г. България се превърна в нетен кредитор на останалия свят в резултат на спада на брутния външен дълг (БВД) и най-вече на нарастването на брутните външни активи. БВД възлезе на 33.3 млрд. евро към края на декември 2017 г., намалявайки с 2.7%. Това представлява 66.1% от БВП и, отчитайки изпреварващото номинално нарастване на БВП спрямо външната задлъжнялост, е намаление от 5 пр.п. спрямо края на 2016 г. В същото време брутните външни активи нараснаха с 5.9%, като увеличение от по 1.1 млрд. евро се наблюдаваше при чуждестранните активи на банките и депозитите на нефинансовия сектор в чужбина. Единствено при резервните активи на БНБ бе отчетено намаление през годината с 236.4 млн. евро. Описаната динамика доведе до превъзвешение на активите над пасивите в размер на 1.2 млрд. евро (2.3% от БВП) към края на 2017 г., което постави страната в ролята на кредитор към останалия свят. За цялата 2017 г. НВД се сви с 2.8 млрд. евро спрямо края на 2016 г. Промяната във външната позиция на

страната отрази способността на отделните институционални сектори да изплащат външните си задължения и подобряващата се конкурентоспособност.

Граф. 78: Размер на компонентите на НВД (млрд. евро към края на периода, % от БВП)

* Положителна стойност на НВД към даден момент отразява превишение на размера на дълга към нерезиденти над чуждестранните активи, отрицателна стойност – превишение на активите над дълга

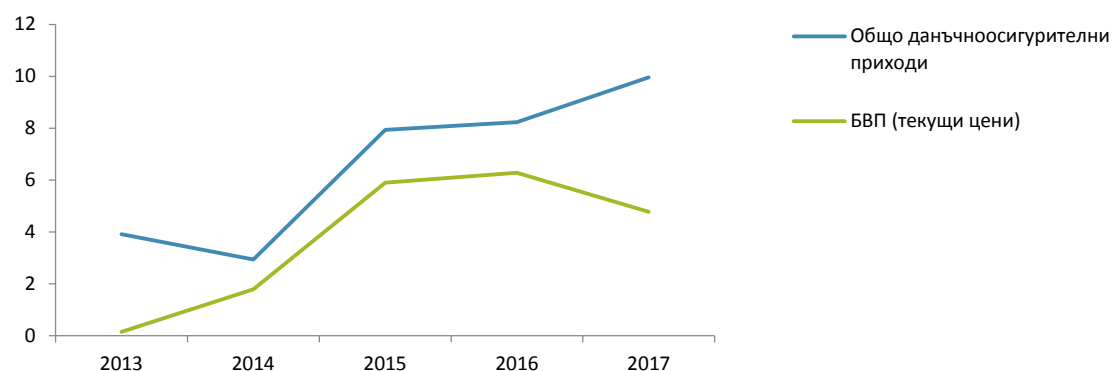
Източник: БНБ, собствени изчисления

Фискален сектор

През 2017 г. касовото салдо по консолидираната фискална програма бе излишък в размер на 0.9% от БВП. В същия размер бе бюджетният резултат и на начислена основа. Благоприятното развитие на правителствения баланс бе в резултат, от една страна, от съществения растеж на бюджетните постъпления, свързан едновременно с положителната динамика на макроикономическите бази и повишената събираемост. От друга страна, не бяха реализирани някои включени в разчета за годината инвестиционни разходи, което позволи прилагането на разходни политики за повишаване на доходите на някои целеви групи. От гледна точка на приноса на правителствения сектор към растежа на БВП посредством дела на публичните компоненти „потребление“ и „инвестиции“, фискалната политика през разглежданата година бе неутрална.

През 2017 г. приходите на касова основа от всички основни данъчно-осигурителни групи нараснаха значително. Общо данъчните и социалноосигурителните постъпления бяха с 10% по-високи спрямо нивото им от 2016 г., при 4.8% растеж на номиналния БВП.

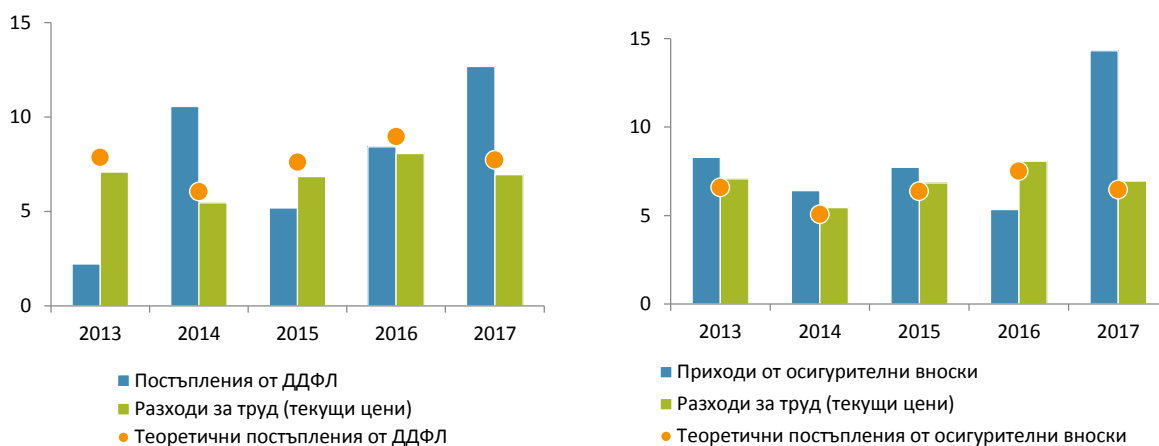
Граф. 79: Данъчноосигурителни приходи и номинален БВП (% на год. база)

Източник: МФ, НСИ

През разглеждания период приносът на приходите от преки данъци към общото нарастване на данъчните и осигурителните постъпления се повиши почти два пъти спрямо предходната година (от 3.3 пр.п. през 2016 г. до 6.1 пр.п. през 2017 г.). Благоприятното развитие на приходните групи от данъците върху доходите и осигурителните вноски се обуславяше от повишените работна заплата, увеличени размери на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ и минималните осигурителни прагове, както и с предприетите мерки съгласно Единната национална стратегия за повишаване на събираемостта на приходите. Нарастването на приходите от данъците върху доходите на физическите лица с 12.7% бе почти двойно по-високо от номиналното нарастване на разходите за труд³³ с 6.9%. При съпоставка с еластичността³⁴ на тази група приходи, която според изследване на ОИРС е 1.1 за България, към изменението на средствата за работна заплата, следва да се отбележи, че теоретично приходите от ДДФЛ би следвало да нараснат с около 7.7% през 2017 г. спрямо 2016 г. В разглежданата група съществено влияние оказва повишената събираемост.

Граф. 80: Приходи от преки данъци и осигурителни вноски и разходи за труд (% на год. база)

Източник: МФ, НСИ

Растежът на социално- и здравноосигурителните приходи (14.3%) също изпревари този на теоретичната им база (разходите за заплати) с приложен коефициентът на еластичност от 0.9. Тук водещо влияние оказаха предприетите промени в политиката по отношение на осигурителната тежест. При постъпленията от корпоративен данък, разминаването бе най-съществено, като те се увеличиха значително през изминалата година (с 11.2%), докато брутният опериращ излишък нарасна с 0.7% в номинално изражение. Реализираните по-високи постъпления в хазната в сравнение с динамиката на тяхната теоретична база свидетелстват за успешно приложените мерки за изсветляване на доходите и за повишаване на данъчната събираемост.

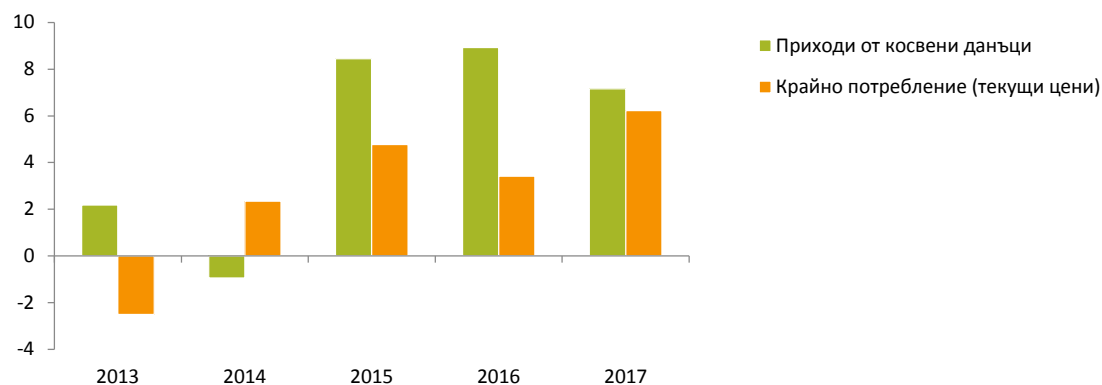
Приносът на косвените данъци към динамиката на общите постъпления в хазната също бе висок (3.6 пр.п.), но по-нисък в сравнение с отчетения през предходната година (4.5 пр.п.). Общо групата на косвените данъци, която включва касовите постъпления от ДДС, акцизи, мита и митнически такси и данък върху застрахователните премии, нарасна със 7.2% през 2017 г. спрямо 2016 г. При съпоставка с крайното потребление, което нарасна с 6.2% за същия период, динамиката на косвените данъци бе съпоставима. Елас-

³³ Съгласно данни за БВП по метод на доходите, сметка „Формиране на дохода“ от НСИ. Компенсацията на наетите е сума от разходите за труд и разходите за социални осигуровки.

³⁴ ОИРС, 2014, [New Tax and Expenditure Elasticity Estimates for EU Budget Surveillance](#):

тичността на косвените данъци към крайното потребление е 1, според изследването на ОИРС.

Граф. 81: Приходи от косвени данъци и крайно потребление (% на год. база)

Източник: МФ, НСИ

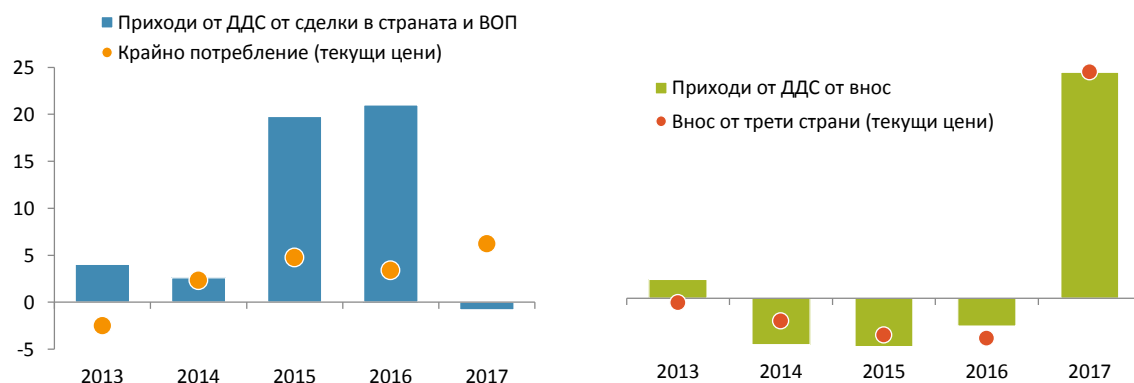
Табл. 3: Еластичност на основни приходни групи към теоретичната им база

Приходна категория	Теоретична база	Еластичност на приходната категория към базата (ОИРС)
ДДФЛ	Разходи за заплати	1.11
Осигурителни вноски	Разходи за заплати	0.93
Косвени данъци	Крайно потребление	1
Корпоративен данък	Брутен опериращ излишък	1.81

Източник: ОИРС

С най-голям принос за растежа на приходите от непреки данъци бяха касовите постъпления от ДДС, които се повишиха с 9%. В тяхната структура, постъпленията от ДДС от внос от трети страни отбелязаха ръст от 24.7%, почти колкото се увеличи и вносът от трети страни (24.8%³⁵ по текущи цени). Приходите от ДДС при сделки в страната намаляха с 0.8%. Причината за това може да се търси в изпреварващия растеж на общо възстановения ДДС (11.8%) спрямо този на ефективно внесения (5.7%). По данни от Агенция Митници, постигнатата събираемост на декларирания ДДС за внасяне по справки декларации по ЗДДС за 2017 г. се подобри минимално до 96.9%, при 96.7% за предходната година.

Граф. 82: Приходи от ДДС от внос и сделки в страната, внос от трети страни и крайно потребление (% на год. база)

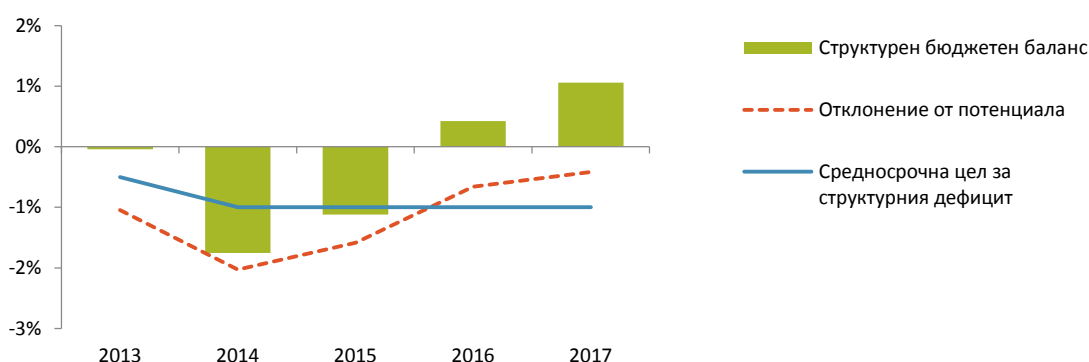
Източник: МФ, НСИ, БНБ

³⁵ По данни от БНБ.

От гледна точка на директното въздействие върху икономическия растеж, правителственият сектор имаше неутрален принос. От една страна, правителственото потребление допринесе с 0.5 пр.п. за растежа на реалния БВП³⁶. От друга страна, публичните инвестиции имаха отрицателен принос в същия размер, поради реализирания спад на капиталовите разходи.

През последните три години отрицателното отклонение от потенциалния БВП се сви, като през 2017 г. то се оценява на -0.4%. За същия период, коригираното спрямо фазата на икономическия цикъл и еднократните ефекти бюджетно салдо също се подобри, като през 2017 г. достигна излишък в размер на 1.1% от БВП, при 0.4% от БВП за 2016 г. Годишното изменение на фискалната позиция съответно бе 0.6 пр.п. През 2017 г. средносрочната цел за структурното бюджетно салдо бе дефицит в размер на 1% от БВП. Фискалната политика през изминалата година бе далеч по-консервативна, като реализираният структурен излишък бе значително преизпълнение на средносрочната цел.

Граф. 83: Фискална позиция и средносрочна бюджетна цел за структурния дефицит

Източник: МФ, собствени изчисления

Банкова система

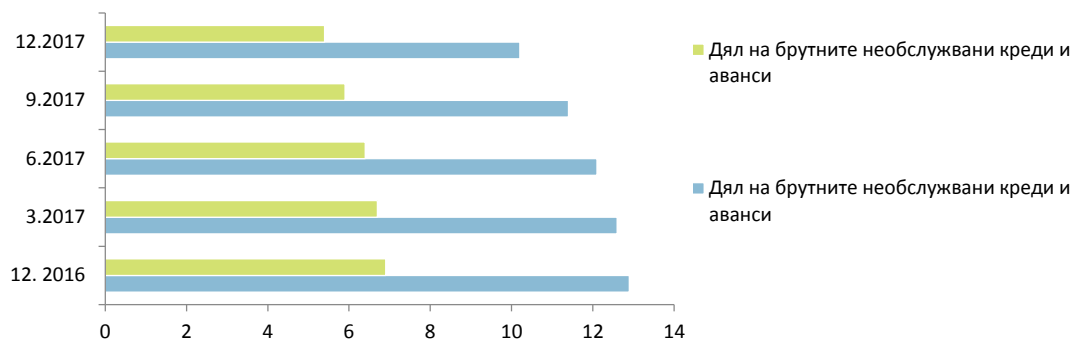
През 2017 г. банковият сектор функционираше в благоприятната макроикономическа среда, положителното развитие на пазара на труда и осезаемо по-високо търсене на заемни ресурси от икономическите агенти в среда на ниски лихвени проценти и продължаващи процеси на консолидация. През годината се запази високият пазарен дял на чуждестранните банки според размера на активите от 76.5%, от които този на дъщерните банки и клоновете от ЕС (75.2%) и на тези от страни извън ЕС (1.3%). Системата запази високи нива на ликвидност и адекватна капиталовата позиция. Коефициентът на ликвидните активи, изчисляван по Наредба № 11 на БНБ, се повиши до 38.97% от 38.24% в края на 2016 г. Към края на годината коефициентът на обща капиталова адекватност беше 22.08%, при 22.15% година по-рано.

Динамиката на общо банковите активи в системата се запази възходяща през годината, като в края й годишният прираст възлезе на 5.7 млрд. лв. спрямо 2016 г., или с 6.2% повече. Паричните наличности на банките в края на годината бяха с 10.3% повече спрямо година по-рано, докато парични салда при централни банки отбелязаха намаление с 3.2%.

³⁶ Приносите на публичното потребление и инвестиции са изчислени към реалния растеж на БВП (3.6%).

В структурата на активите преобладаващ дял традиционно продължи да има кредитният портфейл, който отчете по-висок растеж спрямо година по-рано. Делът на кредитите и авансите в балансовата стойност на активите в края на декември 2017 г. беше 61%. Брутният размер на кредитния портфейл на системата без кредитите и авансите за централни банки и кредитни институции възлезе на 56.1 млрд. лв.

Граф. 84: Дял на брутните и нетни необслужвани кредити и аванси

Източник: БНБ

Действията на банките по подобряване на качеството на активите и намаление на кредитния риск, в т.ч. и чрез отписвания на необслужвани кредити допринесе за намаляването на необслужваните кредити, както в абсолютно изражение, така и като дял в общите кредити и аванси на банковата система. Намалението е както при брутните, така и при нетните необслужвани кредити и аванси. Тенденцията на нарастване на привлечените средства в банковата система беше характерна и през 2017 г., като депозитите на резиденти – нефинансови предприятия (НФП) и домакинства продължиха да заемат преобладаващ дял. Депозитите на домакинства, НФП и други финансови предприятия към края на 2017 г. нараснаха до 76 418 млн. лв., при 72 477 в края на 2016 г., или с 5.4% повече³⁷. Темпът им на нарастване беше по-висок от този на кредитите и авансите на частния сектор³⁸ (3.2%), като от тях кредитите за домакинства нараснаха с 6.5% спрямо края на 2016 г.

Нетната печалба на банковата система към 31 декември 2017 г. възлиза на 1 174 млн. лв., или със 7% (88.3 млн. лв.) по-малко спрямо отчетената година по-рано³⁹, а размерът на собствения капитал в баланса на системата възлезе на 12.6 млрд. лв., като отчете нарастване с 3.8%. Приходите от лихви отчетоха понижение с 8.2%, като тези по вземания по кредити и аванси бяха по-ниски с 8.4% спрямо предходната 2016 г. В същото време разходите за лихви, също се понижиха с 28%, което имаше положителен ефект за нетния лихвен доход. Приходите от такси и комисионни бяха със 7.9% повече спрямо края на 2016 г. Нетният общ оперативен приход на банковата система бе с 4.7% по-малко спрямо година по-рано, като подобрение бе отчетено откъм намаление на други административни разходи (с 1.9%), докато тези за персонал бяха с 5.5% по-високи. Съществено намаляване се наблюдава при разходите за провизии през 2017 г. (със 73.7%), което отразява и прилаганите от банките мерки за намаляване на кредитния риск чрез отписване на несъбираеми вземания за сметка на провизии или продажба на кредити. ■

³⁷ На база данни от финансови и надзорни отчети на БНБ.

³⁸ Включва секторите „Домакинства и НТООД“, „Нефинансови предприятия“ и „Финансови предприятия“

³⁹ На база получени данни на индивидуална основа от финансови и надзорни отчети на БНБ.